

**LES FONTS I LES AIGÜES
DE FIGUERES**

Per JOSEP M. BERNILS I MACH

El primer proveïment públic canalitzat d'aigua potable a Figueres fou una concessió del rei Pere el Cerimoniós, entre els anys 1338 i 1386, data de les seves estades temporals a la nostra vila. Els antecedents històrics⁽¹⁻²⁾ expliquen la disposició del monarca de dotar Figueres "d'una font d'aigua viva. Sortien les aigües d'unes deus que brollaven de les roques del terme de Llers. Aquesta font fou construïda a l'extrem del carrer de Sant Pere, estava adornada de garlandes, replenades sobre pedra i d'hermoses columnes amb sos capitells, formant un bonic i airós monument que se li donà el nom de son fundador: font de Sant Pere". L'any de la construcció de la font es desconeix. Podria ésser el 1338 quan el rei "reforçà les muralles i construí algunes cases dins el recinte de la vila" o el 1386 quan confirmà tots els anteriors furs i privilegis, entre els quals diu "vull que sien assistits... en aigües dolces".

Anteriorment a la construcció d'aquesta font no s'ha trobat cap documentació sobre altres possibles subministraments d'aigua potable a la població. Només en els privilegis figurats a la Carta de Poblament del rei Jaume I, el 1267 es dona a conèixer la presència d'afloraments d'aigua a l'entorn del primitiu recinte emmurallat en disposar "que puguin emprar a la seva voluntat les aigües de dit terme per regar els blats, vinyes i hortes de forma que aquells que tinguin necessitat de regar tinguin l'aigua concedida per un dia de cada un i per torn convenientment segons el número".

Més abans d'aquesta època no sabem, ara per ara, si els romans a la seva vila de Juncària, edificada al capdavall del carrer de Tapis, entre les zones dels Cendrassos i de l'Aigüeta, disposien d'alguna canonada d'aigua potable. En aquest sector s'hi manifesta el cabalós rec de l'Aigüeta i alguns aigüaneixos. Potser també ja menava la font del Soc situada al mateix indret⁽³⁰⁾. Qui sap.

Quant a la població indígena de Figarias, emplaçada a la zona de Cendrassos, segurament s'aprofitaven de les aigües dels manantials que, com veurem, aforaven entre el rec Arnau i el que abans era final del carrer de la Jonquera.

En ressorgir la nova vila de Figueres al turó de Sant Pere, entre els segles IX i X, apareix en el lloc on hi ha alguns brolladors d'aigua, com eren les fonts del costat de l'església, a l'actual plaça Gala-Dalí i al carrer de Maria Angels Vayreda.

CABALS D'AIGUA

L'emplaçament geogràfic de Figueres està assentat al començament del primer replà de la zona al·luvial de la plana empordanesa, a redós del massís muntanyenc del Pirineu, com a gran receptor d'aigües plujanes. Encerclada pels rius Fluvià i Muga, la seva situació va sorgir del retrocés lentíssim de les aigües del temps primitiu que anà deixant les aportacions sedimentàries que formen l'actual terrassa de la plana, en la qual els estanys i els estanyols encara no fa molts anys eren elements primordials de la contrada.

Enmig d'aquesta ubicació, el municipi de Figueres ha estat lloc de recs, fonts, brolladors, aigualleixos, etc. Relacionarem tots els que han arribat al nostre coneixement.

Riera Galligans. Aquest rierol travessa la població de ponent a llevant. Recull les aigües pluvials de les corregades de Llers, dels torrents dels Avalls, de les Comes i dels Carnissers i de les diverses deus que brollaven al llarg del seu camí. En el sector de la Rambla rebia les aigües del rec Gatillepis. Antany, aigües amunt del sector urbà hi corria un reguerol d'aigua clara que permetia banyar-se a la mainada en algunes de les gorgues que s'hi formaven, alhora que les dones hi rentaven la roba. Actualment totes les deus s'han perdut i la riera s'ha convertit en l'abocador residual de Figueres.

La riera Galligans desguassa al riu Manol, afluent de la Muga, quasi en el mateix lloc de confluència prop de Vilanova de la Muga.

Fins al primer terç del segle passat el rec passava descobert per l'interior de la vila. El 1831 s'inicià la seva cobertura que en fases successives s'ha estès en tot el llarg del recinte urbà.

L'aigua nítida de la riera permetia rentar-hi la roba. La foto corresponent exactament on avui hi ha la plaça del Sol, davant de la Casa Arbolí.

El topònim Galligans existeix en moltes altres poblacions i està format per les formes *Gall*, que vol dir “calculis” i *Cant*, que significa “cantus”, és a dir “palets de pedra”.

Rec Gatillepis. Probablement era el més cabalós i regular de tots. Es manifestava al carrer que portava aquest nom, avui dit d'Álvarez de Castro. Facilitava aigua al molí d'en Puig, a la part alta de la Rambla, abans del rabeig amb la riera quan aquesta anava descoberta. També subministrava força motriu a la fàbrica de pells adobades de Josep Ros, emplaçada al dit carrer, i a l'abeurador i al safareig que hi havia hagut a la Rambla. Encara avui, en èpoques de fortes pluges, el seu curs soterrani és sorollós en alguna casa de l'esmentat carrer. Abans també era conegut com “l'aqüeducte de Gatillepis”.

Rec Sussana. S'inicia prop de la carretera d'Olot i és la delimitació dels termes municipals de Figueres i de Vilafant. Recorre per la part oest de Figueres, es desvia a l'est i acaba fonent-se al rec del Mal Pas. Actualment només porta les aigües de pluja i les residuals d'un barri limítrof de Vilafant.

Rec del Mal Pas. Tot el seu llit transita per la part est del terme municipal i recollia les aigües d'alguns brolladors, del rec Sussana i del rec Sessina. Eren cristal·lines i s'hi podien pescar anguiles. El rec finalitza la seva vida entroncant amb la ribera Galligans dins de l'antic terme municipal de Vilatenim. Actualment només porta aigües brutes del rec Sussana i una part de les clavegueres del carrer Nou, de Figueres.

Rec Sessina. Es manifestava en un punt situat a la meitat del carrer Nou, es desviava pel carrer de Riumors, creuava per sota la via del ferrocarril i facilitava aigua al Molí Petit, al costat del Rec del Mal Pas, allà mateix. Ara és totalment sec i va desapareixent a mesura que s'edifica tot el sector.

Rec del Castell. Baixava per la falda del Castell, per la part nord-est i anava a parar al rec de l'Aigüeta. Regava algunes hortes del sector dels Cendrassos. Encara avui s'escola canalitzat pel costat de la Urbanització Capallera, al carrer de la Jonquera.

Rec de l'Aigüeta. En una part del seu curs forma la delimitació del terme municipal de Figueres amb els de Cabanes i Vilabertran. Aflora a la planúria de la part nord-est de Figueres i facilita aigua a diverses hortes d'aquella zona. Havia portat aigües netes, però avui són residuals, que van a fondre's a la ribera Galligans.

Còrrec o torrent dels Jueus. Ha desaparegut totalment. S'iniciava a la falda del Castell, a la part nord-est, per on avui hi ha la piscina coberta i el pavelló polisportiu. Seguia per la Ronda del Parc i entroncava amb la riera Galligans a l'actual encreuament dels carrers Mestre Falla i Damàs Calvet. Era un escorranc d'aigües plujanes i algunes sobrants del castell. Porta aquest nom perquè s'ha suposat que prop del sector hi hagué el cementiri dels jueus de Figueres.

Rec Arnau. Tampoc existeix actualment. S'iniciava a la font de la Gorja, al carrer de la Jonquera, amb les aigües sobrants de l'abastament del servei del convent de Pares Franciscans de Santa Maria, ubicat al mateix lloc (avui intersecció dels carrers de la Jonquera, Jòncols i Montgó). Amb aquestes aigües es regaven setze hortes del barri de la Barceloneta, dit abans del Putxet. Un ramal es desviava per l'avui avinguda Costa Brava, que era un antic camí que menava a Vilabertran i formava el rec Madral.

El camí o carrer del Rec Arnau es va formar aprofitant la torrentera.

Rec Riusec. Totalment desaparegut. Eixia del carrer de la Jonquera, prop dels carrers actuals de Llançà i Roses. Regava deu horts del sector de la Barceloneta i subministrava aigua a un safareig de l'horta Pagès, situada en aquells carrers.

Rec Madral. Rebia aigües del rec Arnau i es desviava per l'antic camí de Vilabertran, avui avinguda Costa Brava⁽²⁵⁾. Regava algunes hortes de la zona de Cendrassos.

Rec Merdisser. Situat a la part baixa de la vila. Recollia les aigües de l'avui sector dels carrers de Sant Llàtzer i Méndez Núñez, on hi havia les hortes d'en Xarric, d'en Dalfau, d'en Bassols i d'en Fontana. Transcorria per la plaça de l'Estació i antic Camí del Cementiri. L'any 1880 hi connectaren les clavegueres dels actuals carrers Pompeu Fabra i final de Sant Llàtzer, que anaven a barrejar-se amb les aigües del rec del Mal Pas, pel darrera del cementiri. Encara avui és visible al final del passeig del cementiri.

Rec de la Dona Morta. És una torrentera del glacis del castell, per la part nord del terme municipal i passa prop del mas de la Coma.

Barranc del Pla dels Hostalets. També és una torrentera, situat al final del terme municipal en direcció a Llers.

Rec del Cementiri. Apareixia al marge de la carretera del Far, per darrera del cementiri. Era una conducció d'aigües brutes de l'avui sector de l'estació que es canalitzaren en construir-se la línia del ferrocarril. Podria tenir relació amb el rec Merdisser.

Rec de l'Estació. Està situat en els terrenys que formen el jardí privat de l'estació del ferrocarril. Encara avui hi ha una claveguera descoberta i pudosa. També podria ser un complementari del Rec Merdisser.

Rec dels Fossos. Més que un rec era un emissari d'aigües plujanes del sector on ara hi ha els carrers dels Fossos, Pi i Margall i Sant Joan Baptista, que anaven a parar al rec del Mal Pas. El sector era ple de fondals. Quan es construí la via del ferrocarril fou necessari omplir-lo amb terres per tal de lliurar la via de l'entollada de tot el sector en temps d'aiguats.

Torrent d'en Cavecas. Radicava al final de la riera Galligans, després de l'horta Sabé (presentment al final del carrer del Port de la Selva). Apareix en una reclamació de l'any 1890 en la qual Obres Públiques ordena retirar unes obres i uns arbres plantats per un particular al marge d'aquesta riera⁽³⁵⁾.

Torrent de Cos de Cavall. Era un barranc que s'iniciava a la part de migdia de la muntanyeta del Castell i traspassava la carretera d'Avinyonet (avui carrer) per afluir a la riera Galligans. Probablement és el mateix que encara es pot veure actualment entre les finques números 85 i 87 de dit carrer d'Avinyonet. El sector del Cos de Cavall, en part, és l'actual urbanització Parksol (carrer de Marià Pujolà)⁽³⁶⁾.

Molí de la Creu de la Mà. Fou construït l'any 1849 per l'empresari que havia realitzat les obres de cobertura de la Rambla, Francesc Xatart. Estava situat en un despoblat, al llavors final del Camí o Carrer Nou de Girona, actualment plaça de la Creu de la Mà. Es nodria de la mina del Molí de l'Arròs i posteriorment de la mina Perramon. El bram sobrant anava al Molí Petit. L'edifici fou enderrocat en el 1970.

La font de dalt de la Rambla procedia d'una deu que baixava de la Carretera del Castell. Al fons l'edifici de l'actual Museu de Joguets.

Molí de l'Arròs. Estava al final del camí vell de Santa Llogaia, al límit del terme municipal de Figueres amb el de Vilafant, al sector del Prado o les Forques. Disposava d'un emissari provinent del riu Manol que facilitava aigua al Molí de la Creu de la Mà, amb una canalització en forma de túnel situada al costat del dit Camí de Santa Llogaia.

Molí Petit. L'edificació encara existeix a la perllongació del carrer de la Sitja, a la part est de la línia del ferrocarril. Hi havia hagut una serradora. Rebia les aigües procedents del molí de la Creu de la Mà i del rec Sessina, que després anaven a parar al rec del Mal Pas.

Molí de l'Anguila. És esmentat ja l'any 1578. Es trobava a la part baixa de Figueres, al costat de la riera, on avui hi ha bastits els edificis dels Bombers, del Col·legi públic "Salvador Dalí" i de l'Institut de Formació Professional "Narcís Monturiol". El molí tenia el dret d'aprofitament de les aigües de la riera, des de les passeres del carrer Nou. Comptava amb dos bassinyols i una sèquia. Les sobrants del molí fariner servien per regar les hortes d'en Claròs i d'en Garau. Al llarg dels anys s'havien creat problemes sanitaris pel consum humà d'hortalisses cultivades en aquestes hortes i regades amb les aigües negres de la riera. La supressió dels drets d'aquesta concessió motivà diversos plets. Finalment l'any 1961 l'Ajuntament va adquirir al seu propietari, Pere Subirós "Fabrica" tots els terrenys i a sobre varen construir-s'hi els edificis abans esmentats.

Font de la Gorja. Ha estat mencionada en parlar del rec Arnau. Fou el subministrador d'aigua del convent de franciscans de Santa Maria de Jesús, al carrer de la Jonquera, entre l'encreuament dels carrers Jòncols i Montgó. En un plànol de l'edifici, de data 21 d'octubre de 1789, no s'esmenta el nom de la font de la Gorja sinó una altra dita "font de Sant Diego". Cal suposar que era la mateixa, amb un nom religiós més ajustat al caràcter del monestir. Una conducció d'aquestes aigües anava al posterior convent de caputxins del rec Arnau i en enderrocar-se el convent de franciscans, l'any 1808, les aigües es desviaren a un abeurador de bestiar situat al mateix lloc.

De l'abundor d'aigua a aquest convent de franciscans del carrer de la Jonquera hi ha el testimoni d'un visitador de l'orde que passà per Figueres en el 1586. Explica que "el convento no es muy sano, por la mucha agua que tiene porqué a dos varas que caven, todo es agua... Tiene el convento muy linda huerta con mucha agua que nace dentro de ella y en donde hay un estanque que tiene catorce pasos de ancho y setenta y tres de largo. En donde menos ondaria tiene, es un buen estado de hombre y más, la qual puede vaciarse toda para limpiarle y tiene en él, pescado, cierto cosa de ver y muy gran regalo... En medio del claustro hay un pozo de agua de manantial, aunque no beben de ella por tener una cisterna muy linda de agua del cielo"⁽³⁷⁾.

Això demostra que el monestir franciscà es va erigir prop d'una font que rajava abundosa i fresca. També els terrenys del seu entorn (dites pla de Sant Francesc, el Pla, Abeuradors, els Masos, camps dels Capellans, horta Vila-gaià, camps dels Horts, etc.) que corresponen a l'actual urbanització Capallera i als carrers de la Jonquera, Rec Arnau i Cendrassos gaudien d'abundància d'aigües freàtiques i les hortes eren uberoses.

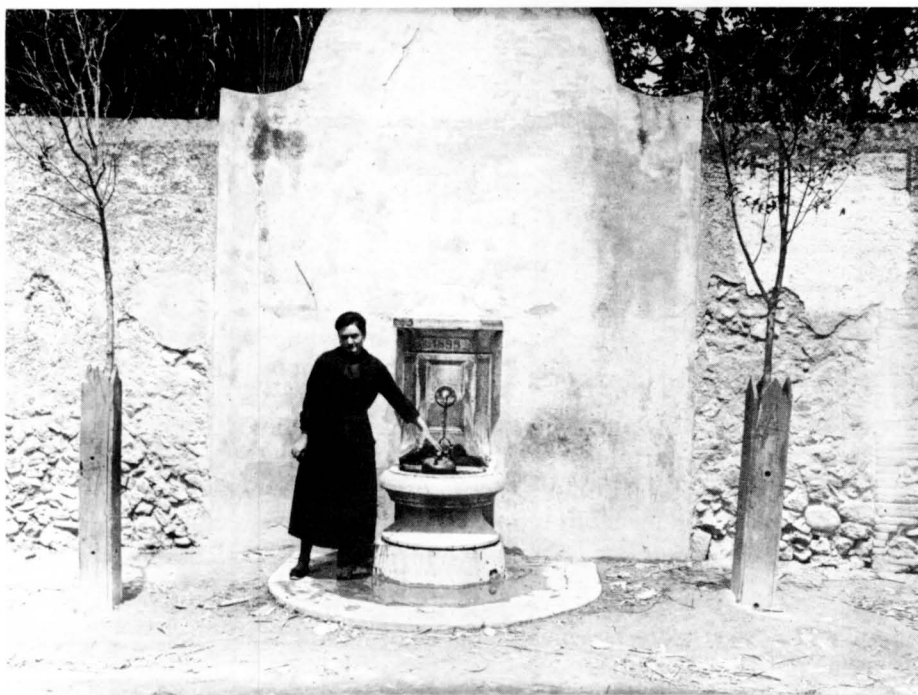
Als plànols abans manifestats del 21 d'octubre de 1789 s'assenyalaven "varis pous" al costat de la font de Sant Diego i també "pous dels horts del altre costat de la carretera" i "un canal de regatge d'hortes".

Font del Pouet. Dita també "del portal del carrer de la Jonquera" i "gorg Negre". Eixia de l'actual plaça de les Patates amb un gran doll que s'escolava al peu de la muralla dels actuals carrers de la Muralla i Ample. Una canalització de la mateixa va permetre instal·lar una font pública al carrer de Sant Domènec. El 1615 es parla⁽⁶⁾ d'una concòrdia "per la fàbrica de cluells de les aigües ixan de la font del portal del carrer de la Jonquera i que van discorrint muralla avall". L'any 1816 es controlaven catorze hortes regades amb les aigües d'aquesta font.

Font del Mas Tutau. Era una font d'aigua rovellada que brollava d'un marge dels camps de conreu del mas Ferrer o mas Tutau, al capdavant del carrer Nou. Va desaparèixer en construir-se la nova travesia de la carretera Nacional II, actual Ronda de Barcelona, entre el 1942 i 1950, puix Obres Públiques no va voler que es conservés a la nova cuneta formada.

Font del Raig. Havia estat també coneguda per Na Closa i estava situada al costat de la carretera de Llers, al final del terme municipal, on ara hi ha una pedrera⁽²⁶⁻⁴⁰⁾.

Font d'en Mas. És evocada en algun lloc de la carretera vella de Figueres a Vilafant⁽³⁷⁾. Aquest viarany que avui uneix la Via Emporitana amb la urbanització dels Camps dels Enginyers, a Vilafant, era sovint perjudicat pels aiguaneixos.

Font pública de final de segle en lloc no localitzat. Amb reserves podria tractar-se de la important font del carrer de les Terreres, que subministrava el regatge de la gran horta de la família Traver.

La foto mostra la riera al lloc on avui és el carrer del Mestre Falla. Al final es veu la Casa de Sindicats i la volta de cobriment del torrent. Al mateix lloc, al costat dret hi havia una font procedent de la Mina Perramon.

Font del carrer de les Terreres. Manifestava un gran raig d'aigua que permetia el regatge de la gran horta que posseïa la família benestant d'Enric de Traver, a més de l'abastament familiar del barri.

Font de n'Albert. Probablement per les seves referències, era la mateixa font de la Gorja o molt a prop. Les aigües s'escolaven al rec Arnau⁽³⁷⁾.

Font Coberta. Apareix consignada en alguns documents antics i a les relacions cadastrals de finques rústiques: "rec Madral que ve de la font Coberta". El rec Madral era l'actual avinguda Costa Brava. Era doncs una font que estava en algun lloc del carrer de la Jonquera, possiblement propera a la font de la Gorja⁽³⁶⁾.

Font del Soc. Està situada al terme municipal de Vilabertran, al mateix límit del de Figueres, a la Zona Aigüeta. Està emplaçada dins d'una finca particular⁽³⁰⁾. Encara a principis de segle era lloc molt apreciat dels figuerencs per fer-hi excursions i cruspir-se un bon berenar. Àdhuc hi havia una fonda. Hi hagué un projecte municipal per construir un passeig des del final del carrer de Tapis.

Font del Tro. En un acord municipal de l'any 1816 es comenta la possibilitat de reobrir la "font del Tro", però no ens ha estat factible establir la seva localització.

Segons un plànol del convent de franciscans del final del carrer de la Jonquera (entre els carrers Jòncols i Montgó) en aquest lloc hi havia una creu de terme anomenada del Tro i podria tractar-se d'una font situada al mateix lloc, ja que, com s'ha dit era un sector amb molta aigua.

Font Trobada. Estava situada al marge de la ribera exactament en el lloc on avui hi ha l'encreuament dels carrers del Mestre Falla i Damàs Calvet. S'hi baixava des del Passeig Nou en uns graons de rajol. La seva aigua provenia de la mina de Sans i Roca i va rajar fins als anys 1950 en què s'anà estroncant. Era una de les fonts més estimades dels figuerencs ja que s'hi feien petites "excursions" al llarg del Passeig Nou per degustar l'aigua. Àdhuc s'hi instal·laven algunes taules amb dolços "per veure aigua les persones que acudeixen a dita font per les tardes i les nits de la primavera i de l'estiu". El concessionari del quiosc es preocupava d'escampar sorra fina al lloc on col·locava les taules.

Font del Gat. Encara que alguns en deien la font de la Riera, altres l'anomenaven font del Gat. Eixia al mateix marge de la riera quan aquesta anava descoberta prop del carrer del Poeta Marquina, on ara hi ha la Casa Sindical. Les aigües provenien de la mina Perramon. Deien que l'aigua era molt fresca. Va anar-se exhaurint fins a la seva desaparició en cobrir-se la riera en aquell sector l'any 1969 i formar-se el carrer del Mestre Falla.

Font de la plaça de l'Escorxador. Estava just a la cantonada del carrer de les Eres de la Vila i era una antiga desviació de les aigües de la Rambla. En èpoques de pluja rajava sola, amb abundor, o si no hi havia una font de ferro fos.

Font de la Sigala. Figurava emplaçada "junt a la carretera de França, a uns 150 metres". En realitat estava prop del mas Torrent, on avui està projectat el carrer de Les Salines, al sector del rec Arnau. Era una font molt concorreguda a l'estiu.

Altres fonts desaparegudes. En alguns escrits d'antany s'esmenten algunes fonts que han desaparegut i que de la seva existència no hi ha cap constància. Es parla d'una font existent prop de l'església de Sant Pere i una altra a l'actual plaça Gala-Dalí. D'aquesta actualment hi ha uns elements de pedra que corresponen a una altra època, quan la font depenia del servei municipal. També existia una font a l'antic escorxador de l'actual carrer de Maria Àngels Vayreda.

També l'historiador Eduard Rodeja⁽³²⁾ esmenta l'existència del "Prat de les Fonts" situat al camí de Figueres a Llers, on l'any 1599 hi havia una creu de terme dita "de la Paradella".

Pou d'En Borràs. Era un pou amb un gran cabal d'aigua emplaçat probablement a la zona propera al carrer de la Jonquera i regava, entre altres, les hortes d'en Jordi, situades al mateix sector. Aquest pou va donar nom a un gran sector de terres de conreu de la part nord del terme municipal, situat entre la carretera de França i el límit amb el terme municipal de Cabanes. Al seu entorn hi ha actualment els masos Carreté, de Dalt, Canyet, etc. Una part d'aquestes terres de molt bona qualitat també era conegut per territori Pla i pla dels Suros. No sabem exactament on estava situat el pou, però el nom es reflectit en nombroses finques rústiques del corresponent cadastre⁽³⁶⁻²⁷⁾.

Pous artesiàns: El més conegut era el pou artesià de Mundet, que ha donat nom al carrer del Pou artesià. El 1860 s'esmenta un arranjament en fer-s'hi un brocal de fusta. La seva aigua servia per regar uns horts del sector. Actualment està connectat a la claveguera.

Quasi al seu costat hi havia el pou artesià de la fàbrica de pells adobades de Magí Bassols, avui col·legi públic Josep Pallach. També subministrava aigua, a més de la fàbrica, a unes hortes d'Ignasi Sans, situades a la calçada dels Monjos.

Un altre era el de la fàbrica de gas, al carrer Eres de la Vila; un a la fàbrica també de pells adobades d'en Geli, al carrer de Sant Francesc de Pàdua i un a la fàbrica de gel La Siberia, al carrer Eres de la Vila.

Al terreny on avui hi ha la Biblioteca Popular, al carrer Ample, existien dos pous artesiàns que facilitaven aigua a una fàbrica de pells adobades allà instal·lada⁽³³⁾.

Quasi davant per davant, a l'altre costat del carrer Ample, dit també "los valls" hi havia una adoberia que fou capbreada a favor de l'Hospital de Figueres⁽²⁷⁾.

De blanqueries n'hi havia hagut a tot l'entorn de la Rambla i als carrers dels Tints i plaça de les Patates, demostrant l'existència d'abundor d'aigua.

Altres pous per al servei públic, amb bombes elevadores a mà, eren a les places Isabel II i Triangular, carrer del Pilar, etc.

Al carrer de la Barceloneta l'aigua dels pous era molt superficial i això va permetre la instal·lació de dues cases de bany, "en un punt molt abundantíssim d'aigua, ja que abans d'edificar-se en aquest barri, hi havia, segons conten els antics, una espècie de llacuna o estany, cosa que no seria estrany a causa de diverses deus que existeixen a algunes cases del veí carrer de La Jonquera"⁽⁵⁾. Segons aquest mateix tècnic, a Figueres existien molts de pous i "era públic i notori que els pous particulars de la part alta de la població provenien de la Muga i els de la part baixa del Manol".

Igualment al carrer de Peralada les aigües freàtiques eren molt somes. En alguns llocs estaven a menys d'un metre del sòl i brollaven en èpoques de pluges.

Estany Negre, també conegut per bosc de l'Abat, bosc del Rei, Porta Vermella, etc. Amb aquest nom figurava tot el terreny de la part de tramuntana de la muntanya del Castell. Ignorem si realment es tractava d'un estanyol. Actualment en aquesta part hi ha les "basses del Terrisser", que és un petit fondal amb alguna cavorca.

Les basses d'en Pagès. Consistia en un estanyol al costat del riu Manol, a la carretera del Far d'Empordà. S'havien tret terres argiloses i el toll fou destinat a abocador municipal i omplert amb escombraries i runes, fins a la seva anivellació amb les terres de conreu de l'entorn, en època anterior a la Guerra Civil 1936-39 i anys immediats.

Les closes d'en Clarà. El nom encara existeix i es tracta d'un camí enclotat a la part oest de Figueres, delimitació dels termes municipals de Figueres i Vilafant, en part sobre el Rec Sussana. En temporades de pluja s'hi formaven bassots d'aigua. Era el camí que menava a les Forques o Palol de Sabaldoira. Hi havia hagut un gran safareig o "viver".

Aigualleixos: N'hi havia a les closes d'En Clarà, que era un camí que menava al barri de les Forques, a Vilafant; al capdavant del carrer de Tapis, a la zona de l'Aiguïeta; a la carretera d'Olot, prop de la casa dita de l'Arengada; a la ronda Verdaguer, de Figueres, quasi davant del seu encreuament amb el Passeig Nou; a la part alta de la Rambla, encara present a principis de segle; etc.

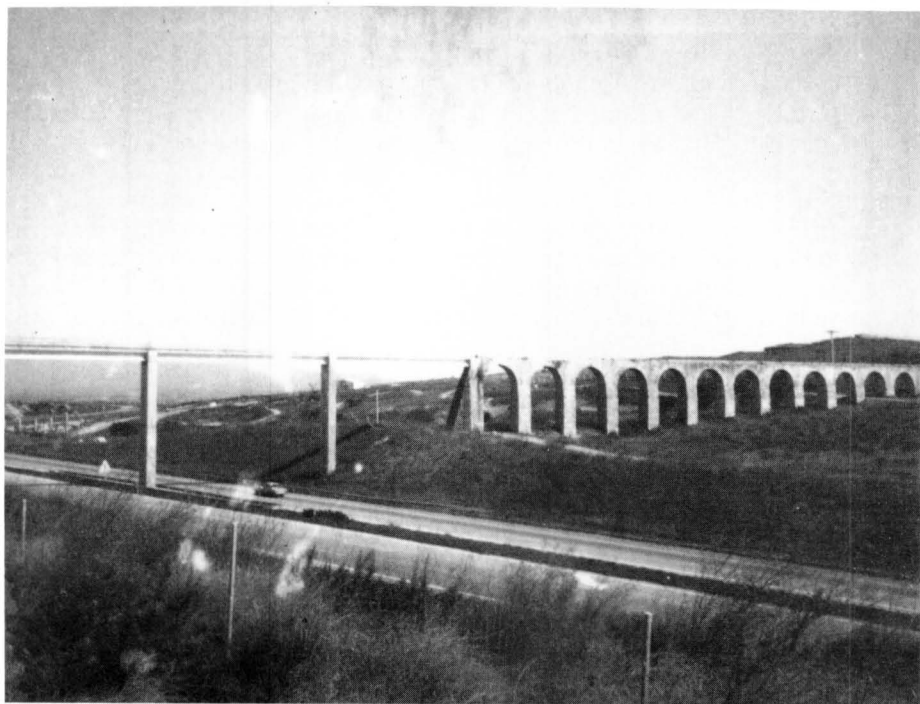
El sector del final del carrer de Tapis o carretera de Vilabertran estava continuament enllotat. L'any 1854 la carretera encara passava per la tresquera de la font del Soc, però es va variar el seu traçat pel lloc actual sobre "terrenys pantanosos i humits en els quals naixia l'aigua de la superfície, encara que hi hagués una gran secada"⁽²⁰⁾.

Mines: En primer lloc cal esmentar la *mina del Frares* procedent de la carretera de Llers. S'anomena així perquè havia subministrat aigua al convent de Sant Roc, dels frares caputxins, situat al cim de la muntanyeta on avui hi ha el castell de Sant Ferran. En bastir-se la fortalesa, s'amplià la mina pel forniment d'aigua a la caserna i fou conduïda mitjançant un aqüeducte, bona part del qual encara és visible, puix l'altra part fou substituïda per una canonada moderna sobre l'autopista. De la capacitat de la mina cal dir que al castell hi havia quatre cisternes que "tota guarnició no beuria amb tres anys"⁽²⁾. Les sobrants de les aigües d'aquesta mina van cedir-se a la vila de Figueres pel servei de les fonts públiques.

Mina del carrer d'En Blanc: Servia per moure les màquines de les blanqueries d'En Blanc i per això el carrer porta aquest nom.

Mina de Sans i Roca: Brollava de dos pous artesianos situats al camí vell d'Avinyonet i es canalitzava per l'actual carrer d'Avinyonet, al Passeig Nou i el carrer de Pep Ventura, al capdamunt del qual, en una petita edificació encara existent, hi havia el dipòsit regulador. D'una desviació d'aquesta mina a l'encreuament dels carrers del Mestre Falla i de Damàs Calvet eixia la font Trobada; abans esmentada.

Des del repartidor del carrer de Pep Ventura l'aigua era distribuïda a diversos particulars, propietaris de l'aprofitament. Un ramal anava fins al carrer rec Arnau pel regatge de la gran horta propietat d'en Sans, ara sector urbà dels carrers Núria i adjacents.

L'aqüeducte de la Mina dels Frares que porta aigua al Castell desfigurat pel pas de l'autopista.

Mina Perramon. Provenia de quatre pous que hi havia a les “terres de Cunill”, situades en un lloc de l'actual barri del Turó Baix, al costat nord⁽³⁴⁾ de la carretera d'Olot. Passava aproximadament pel replà del carrer Anicet de Pagès i el camp de les Rodes o Firal. Era una aigua “reconeguda d'excel·lent qualitat”. Un ramal donava aigua a una font situada al marge de la riera, al lloc on avui hi ha la Casa Sindical, al carrer del Poeta Marquina i una altra derivació oferia força motriu a una adoberia emplaçada a l'actual edifici Rhodes. La mina continuava canalitzada pels carrers de La Rosa, Sant Josep i travessava l'horta Gaiolà, actualment teatre municipal El Jardí. Aquí proveïa el safareig on les minyones de les cases riques hi rentaven la roba de les seves mestresses. Finalment entrava a la casa propietat dels Perramon, situada al número 16 del carrer Nou, davant la plaça del Dr. Vila. Aquesta família havia facilitat l'any 1851 una connexió a l'Hospital situat al terreny de la dita plaça pel servei del seu safareig. La mina era molt cabalosa i de la Casa Perramon sortia un ramal que recorria tot el carrer Nou fins al molí de la Creu de la Mà. A més també servia per regar les terres de conreu que els Perramon tenien en aquesta zona i el sobrant d'aigua anava a parar al molí Petit. En un document⁽²⁰⁾ es diu que amb aquestes aigües es van regar els plàtans plantats a la carretera de Girona, avui final del carrer Nou.

Mina de l'Aloy. Aquesta mina estava construïda des d'un temps que s'ignora, però va renovar-se amb motiu de la constitució de la Societat Aloy per portar aigua a Figueres des d'un pou a la riba dels rius Manol i Riussec a la Vila d'Avinyonet de Puigventós. L'altura de la conducció permetia el pas d'un home dret. Tenia 4 quilòmetres de longitud.

Font de Sant Pere. La font de Sant Pere, com a primera canalització de Figueres mereix un capítol a part.

Abeuradors i safareigs públics. Per la seva condició de població receptora de l'activitat agrícola i ramadera de la comarca, amb diverses fires i mercats de caràcter periòdic, Figueres disposava d'alguns abeuradors públics on hi bevien els cavalls sedejants dels traginers o el bestiar conduït al firal. Aquests abeuradors s'abastaven de deus naturals o aprovisionaments municipals.

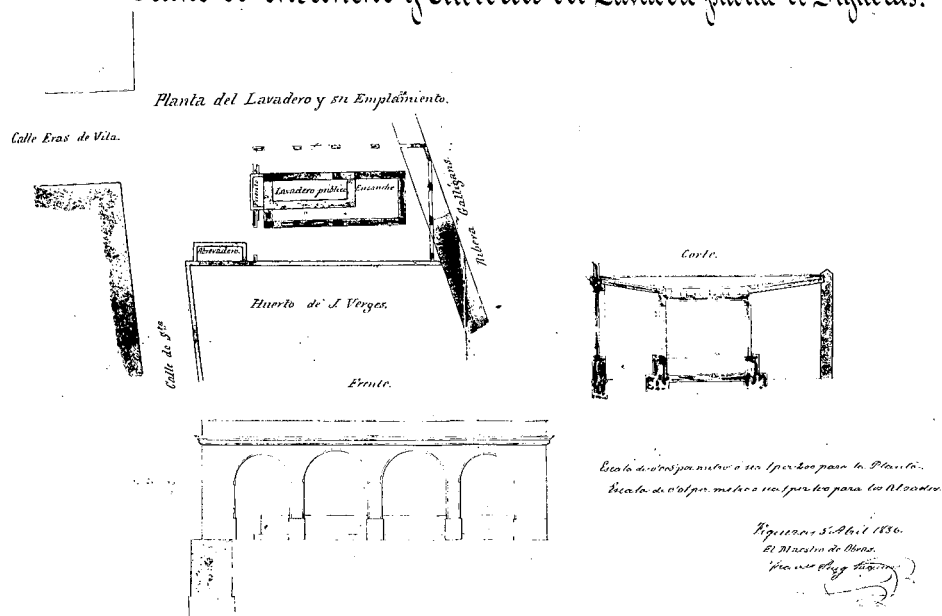
El primer abeurador conegut el trobem situat a la placeta del firal, on avui hi ha la Rambla, quasi per davant de la sortida del carrer de Sant Pere. Se servia d'aigua del brollador del Gatillepis. Fou enderrocat l'any 1831 en iniciar-se la construcció del cobriment de la riera Galligans per formar l'actual Rambla.

El firal fou traslladat al sector de la pujada del Castell, als ravals nomenats el Garrigal o el Reliquer, on hi havia hagut el corral públic de bestiar. Aquí hi hagué un altre abeurador. Aquest firal es traslladà l'any 1867 a la zona del Parc actual i probablement devien portar el bestiar a amainar la set a la riera, fins que en fer-se l'any 1892 el nou firal al camp de les Rodes, a l'avui ronda del Firal, es construí un abeurador a la part oest del camp. Disposava d'aigua de la mina de la societat Aloy.

Una altra pila d'aigua per als animals era al final del carrer de la Jonquera, llavors situat a l'encreuament amb el carrer del Rec Arnau. Recoïlia l'aigua de la font de la Gorja. Aquest sector havia estat conegut com "els abeuradors". Vora d'ella obrien les portes alguns hostals, com cal Claudi i cal Mistaire.

Finalment hi havia un altre abeurador a la plaça del Gra, construït l'any 1887 per atendre les cavalleries que portaven els cereals al mercat. S'aprovisionava d'un pou.

Plano de Ensanche y Cubierta del Lavadero publico de Figueras.

Plànol del rentador emplaçat a la cantonada del carrer Eres de la Vila amb la plaça de la Palmera quan es féu l'ampliació l'any 1886.

Pel que fa als safareigs públics, el primer documentat mostra un rentador situat al costat del camí del firal de la placeta a la Pujada del Castell, actual part oriental de la Rambla, emplaçat també quasi davant de l'embocadura del carrer de Sant Pere. Fou igualment enderrocant en fer-se les obres de cobriment de la riera i traslladat a la cantonada de la plaça de la Palmera amb el carrer de les Eres de la Vila, notablement ampliat el 1886. Li facilitava l'aigua la canonada procedent dels antics brolladors del rec Gatillepis i de la pujada del Castell.

Un altre safareig per "la gent menesterosa" fou construït l'any 1885 a l'actual plaça de Josep Tarradellas amb l'embocadura del carrer de Sant Roc.

També se'n va bastir un altre al camp de les Rodes, per la part meridional. Fou l'any 1910 per atendre el servei del barri dels carrers de Vilafant, Olot i Col·legi. Estava atès per la xarxa municipal d'aigües potables i la seva construcció va costar 4.405 pessetes.

Rentador de Vista Alegre, al capdamunt de la pujada del Castell, al barri del Garrigal on presentment hi ha l'Ambulatori de la Seguretat Social.

A l'horta Pagès, situada entre els carrers del Rec Arnau, la Jonquera, Llança i Cadaqués hi havia un rentador privat, però obria les portes a la gent del barri. Les aigües procedien del rec Riusec.

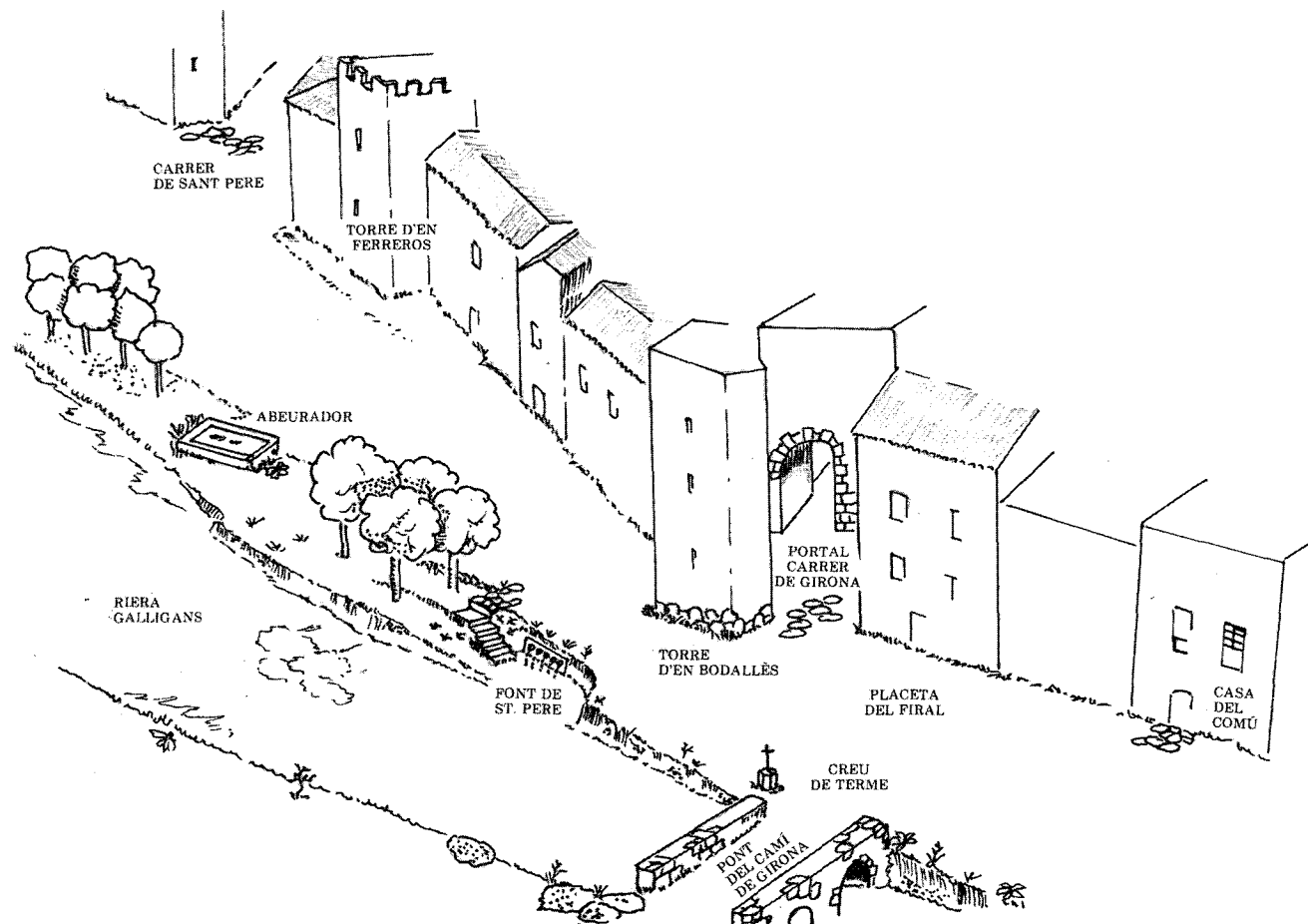
També hi ha informació del rentador de l'horta Gaiolà, al mateix lloc on avui s'hi troben els cinemes Juncària i el Jardí. Estava destinat únicament a l'ús de la gent rica de la població, on hi acudien llurs minyones amb els fardells de roba de les seves mestresses.

El 1850, en una acta municipal es parla d'un rentador públic situat al costat de la Casa Ajuntament.

Finalment el 1922 hi ha informació d'un altre safareig públic a l'horta d'en Jordi, anteriorment transcrita, pel servei "dels veïns dels carrers colindants al Firal". Aquesta explicació desorienta, puix el firal estava a l'avui ronda del Firal i en canvi l'horta d'en Jordi era al capdavant del carrer de la Jonquera. Podria tractar-se un rentador al dit carrer de la Jonquera, prop de l'encreuament amb el carrer de Montgó, on s'hi paraven els traginers.

Viver de l'Aloy. Safareig de grans dimensions situat a la carretera de França, per on ara és carrer de la Jonquera i carrer Paní. Era propietat de la família Aloy i servia pel regatge de les hortes del sector, proveït d'aigües aquíferes. A l'estiu s'hi banyava la mainada. Malauradament era un lloc escollit per ofegar-se els suïcides⁽¹²⁾.

Deu ferroviària. Per tal de repostar d'aigua al dipòsit del tender de les màquines de tren, l'estació disposava d'un servei propi subministrada per una deu provinent de la part de Vilamalla, amb un dipòsit soterrani situat al parc de l'Estació que durant els anys de restriccions se'n va servir l'Ajuntament per omplir la cisterna de l'antic cotxe de bombers quan hi havia algun incendi a la ciutat.

Hipòtesi del panorama que tindria l'entorn de la Font de Sant Pere a l'avui Rambla.

LA FONT DE SANT PERE

Aquesta font estava situada aproximadament davant de la casa on hi ha el rellotge públic de la Rambla, al costat de la torre del Portal del carrer de Girona, dita també torre d'en Bodallés i torre d'en Ral, i que fou enderrocada l'any 1917. La font rajava de 4 a 6 boques i s'hi baixava per uns graons de pedra. Sobre la procedència de l'aigua, hi ha tres bases d'informació: Baltasar Torres escriu que venia d'unes roques del terme de Llers⁽¹⁾. Eduard Rodeja explica la seva afloració per un manantial també prop de Llers⁽¹⁾ i Joan Papell diu que naixia a la part alta de la Rambla, arran de l'inici de la pujada al Castell⁽⁵⁾. Totes aquestes referències fan suposar que l'emissari procedia d'algun sector de Llers i que baixava pel vial que avui és la pujada del Castell. Probablement era el mateix que subministrava aigua a l'antic escorxador municipal quan estava situat al carrer de Maria Àngels Vayreda i a una font emplaçada al costat de l'església de Sant Pere. Una fuga de la deu podria ser el motiu dels aiguaneixos que hi havia a la placeta alta de la Rambla.

La concessió de la font de Sant Pere feta pel rei Pere el Cerimoniós no sabem en quina data concreta es produí. El rei va romandre a Figueres diverses temporades des de l'any 1338, quan només tenia 18 anys, fins als últims temps de la seva vida en els quals freqüentava la vila. El rei va morir el 1387. Va ordenar el reforçament de les muralles, aprovà a favor del municipi l'impost del portatge, va redimir els censos sobre taules de carnisseries, mercaderies i peixateries que pertanyien a l'abadia de Vilabertran, inicià la construcció de l'església gòtica de Sant Pere sobre l'anterior temple romànic i, per una pragmàtica del 10 de desembre de 1361 es van construir les noves muralles de la vila en el segon recinte emmurallat que arribava a la Rambla, pujada del Castell, baixada del Garrigal, carrers de la Muralla, Ample i Monturiol. Probablement la instal·lació de la font devia ser de la mateixa època de les muralles.

Sobre l'arquitectura de la font hi ha divergències. Mentre Eduard Rodeja explica que tenia unes columnes i capitells, un dels quals "es conserva al Museu de l'Empordà, és d'estil gòtic i sostenia una creu amb el dibuix d'una mà a la part posterior", creu que fou traslladada més tard al carrer Nou i era la Creu de la Mà, un altre historiador, Rafel Torrent⁽³⁾ sosté que eren independents la font i la creu, ja que aquesta era una clàssica creu de terme amb la imatge de sant Antoni i d'època posterior a la del rei Pere III. Un altre investigador concreta que la Creu de la Mà és de l'any 1429⁽²⁴⁾.

Estudiant aquestes versions, ens inclinem a considerar que existien, per separat i probablement a prop una de l'altra, una font i una creu de terme a la sortida del portal del carrer de Girona, en el camí que menava precisament a Girona. La creu, ja molt abans de cobrir-se la ribera (any 1831) hauria estat traslladada al carrer Nou, prop de l'encreuament amb el carrer de Castelló i posteriorment a l'avui plaça de la Creu de la Mà, on hi havia la bifurcació del camí de Santa Llogaia o les Forques i l'antic camí reial.

La font de Sant Pere va prestar servei públic fins a final del segle XVIII o les primeries del XIX⁽¹⁰⁾. Un acord municipal a l'any 1827 parla de la "desapareguda font" i de realitzar treballs per retrobar-la. A la mateixa època es parla d'un broll que naixia allà mateix, al començament de la Pujada del Castell que l'any 1867 es volia canalitzar directament a la ribera i que encara el 1924 sorgia del subsòl. Tot fa pensar que era una fuga de la deu.

Molt a prop de la dita font i situat a l'avui graonada de pujada a la Rambla, per davant de les sortides dels carrers de Sant Pere i de la Portella, hi hagué un safareig i un abeurador públic amb aigua procedent del rec Gatillepis. Aquest aprofitament hidràulic es va vendre el 23 de juliol de 1931 a la Junta encarregada de les obres de cobriment de la riera. Les seves aigües es canalitzaren per la placeta baixa de la Rambla i pel carrer de Sant Guillem (avui de Monturiol) fins uns nous safareigs, abeurador i font construïts a la cantonada de la plaça de la Palmera amb el carrer de les Eres de la Vila, sobre terrenys del Baró de Serrahí, al costat de l'hort d'en Vergés.

DRETS D'APROFITAMENTS D'AIGÜES

Els primers drets sobre l'aprofitament d'aigües públiques són les atorgades pel rei Jaume I a la Carta de Poblament l'any 1267, refermats pel seu nét el rei Jaume II i per altres disposicions posteriors⁽⁶⁾.

Les primeres concessions privades de les que tenim coneixement són del 20 de desembre de 1603 en què se signà una concòrdia entre el cònsol i el Consell de Figueres i Tomàs Pontí "senyor del molí que té i posseix avui Domingo Puitos en la qual dit Pontí feu acte de reconeixença que la vila era la senyora de l'aigua i prometé no enfondir més l'aigua" del dret que tenia sobre l'aqüeducte del Galligans i d'una altra deu que brollava allà mateix. En aquests anys la família de Tomàs Pontí estava emparentada amb els Vilanova i Roca, després marquesos de Capmany, benefactors de Figueres per la construcció de l'edifici de l'Hospital, a l'avui carrer Nou. Aquesta concessió es reafirma en un altre document de l'any 1667 que s'esmenta en construir-se el cobriment de la riera a la part de la Rambla actual. Llavors els drets eren propietat dels hisendats figuerencs Josep Draper i Tomàs Puig que els van vendre a la Junta d'obres encarregada de la construcció del cobriment de la riera. Comprenien un molí, una bassa, la presa i els arbres situats a la riera Galligans i el rec de Gatillepis "drets mai interromputs que tenien concessió dels anys 1602 i 1667".

En els 1609, 1610 i 1616 es mencionen privilegis per al regatge dels horts de la contrada de Figueres i hores demanades per al seu ús. Sobre aquests beneficis, encara l'any 1807 l'Ajuntament dictà un ban municipal comunicant que s'aplicaria una penyora de 6 lliures als individus que interrompessin el rec i no s'ajustessin als dies i hores assenyalats per l'Ajuntament. L'any 1816 es regulaven a Figueres 14 horts regats per la font del Pouet, 16 pel rec Arnau i 10 pel Riussec. El programa diari començava a les 4 del matí i els torns eren de 2 hores i s'alternaven cada set dies.

També es troba una concessió el 21 d'abril de 1670 que disposava l'ús de les aigües de la ribera per al regatge de les hortes d'en Garau i del Molí de l'Anguila, a la part baixa de Figueres. El permís autoritzava l'ús de les aigües "des de les passeres del carrer Nou avall". Aquestes passeres havien estat entre l'actual edifici del Museu de l'Empordà i el carrer Nou.

PRIMERA PETICIÓ D'UTILITZACIÓ D'AIGÜES DEL CASTELL

El castell militar de Sant Ferran disposava d'aigua proveïda per la mina dels Frares, situada a la carretera de Llers des d'on eren canalitzades mitjançant un aqüeducte conegut pels Arcs del Castell. El seu cabal havia estat ampliat i superava les necessitats d'abastament de les forces aquarterades a la

fortalesa que tenia una capacitat màxima per 8.000 homes i 500 cavalls, en una època que Figueres només tenia 5.398 habitants en el moment d'enllestir-se aquelles obres.

L'any 1817 l'Ajuntament va sol·licitar la possibilitat d'utilitzar les aigües sobrants del Castell per a subvenir a les necessitats de la població mancada del servei. El 17 de juny el ministre de la Guerra va comunicar que el Govern de la nació "se ha dignado conceder la agua sobrante de la Plaça de San Fernando con las restricciones en dicha Real Orden prevenidas". Entre les condicions assenyalades per la disposició es fixava el pagament de l'aigua captada per tal de vendre-la als veïns que la volguessin canalitzar a les seves cases. La resposta municipal clarificava que la concessió demanada només tenia la finalitat de construir diverses fonts públiques per a la comoditat dels veïns i no pas per a vendre aigua, "habido que comprar la agua sobrante como en la mencionada R.O. se previene, a mas de que no se hallaria quien quisiera valerse de ellas en el modo referido por el mucho coste que tendrian su conducción y la poca utilidad que resultaria a los particulares".

En aquella època es pensava que ningú no contractaria el servei d'aigua potable directament a les seves cases prèviament al pagament de les despeses de la conducció i del consum de l'aigua. La gent tenia els pous propis que existien a totes les cases, la majoria dels quals amb nivells molt elevats, fins i tot en alguns l'aigua es podia recollir directament amb una galleda ja que es trobava a menys d'un metre de profunditat. En algunes ocasions es presentaren problemes de contaminació per la filtració dels femers i comunes habituals als habitatges i als desguassos que discurrien pel mig dels carrers.

RECOMPOSICIÓ DE LA FONT DE SANT PERE

A la reunió dels regidors municipals del 14 de maig de 1827 es va proposar realitzar els treballs per la "recomposició de la font de la placeta, dita de Sant Pere" amb un cost d'obres de 56 lliures segons càlcul fet pel mestre d'obres del Comú.

Aquest acord demostra que la font no rajava i que la situaven a la zona de la "placeta", que era tot el terreny que anava des de l'actual carrer de Monturiol fins passat el carrer de Girona i servia per a firal de bestiar i mercat de productes agrícoles.

En aquells dies s'havia concedit una llicència municipal a Marià Vilallonga, pare del fundador de l'Asil Vilallonga, per obrir al públic "un meson de posada" a una casa que tenia al carrer de Vilafant⁽¹⁾. El permís li va costar 50 lliures que els consellers decidiren destinar íntegrament a l'arranjament de la font de Sant Pere. Sembla que aquesta millora no fou suficient ja que el 23 de juny de l'any següent en un altre acord municipal es diu que "considerant l'escassetat d'aigua potable de la vila i la necessitat de procurar als veïns la necessària per als diversos usos, especialment en temps d'estiu" es prengué l'acord de demanar al Govern la concessió de les aigües sobrants del castell "per conduir-les als llocs que se necessitin". Era la reiteració d'un servei que ja s'havia demanat 10 anys abans. El 27 de juliol ja parlaven d'un projecte global de cobriment de la ribera i de fer una font "per mancar d'ella la població".

En aquesta ocasió el permís governatiu no va arribar fins quatre anys després. Recordem que en aquells temps l'autoritat militar tenia una específica decisió a l'administració local ja que el Governador militar de la plaça era el Cap de l'Ajuntament. Foren els militars que s'adonaren de les diverses

necessitats de la vila. El Governador militar era el general Joaquim Caamaño i Pardo i fou el promotor de diverses millores urbanes.

La concessió d'aquest segon permís per servir-se de les aigües sobrants del castell va atorgar-se l'11 de febrer de 1831 "per evitar l'escassetat d'aigües potables del veïnat", però tampoc no es portà a terme en aquesta ocasió. Una autortització conjunta molt important en aquesta data fou el permís per la cobertura de la ribera, la qual es podia finançar amb uns arbitris inicialment assenyalats de 4 rals per cap de bestiar de llana i cabrun, 16 del boví i porcí, 1 per cada bóta de vi i 4 per la quartera de blat.

El projecte de cobertura de la ribera, que permetria la formació de la Rambla, fou una realitat en pocs anys, però no així la portada de l'aigua tot i que hi havia un projecte tècnic realitzat per l'arquitecte-acadèmic Francesc Valls, pagat pel Capità general el 23 de març de 1928.

Un altre acord municipal de l'any 1832 explica que "es realitzaran treballs per tornar a localitzar l'antiga font de Sant Pere". No hem trobat el document que indiqui quan es va retrobar la deu, però Papell l'esmenta⁽⁵⁾ el 1891 en dir que "el caudal d'aigua de l'escorxador (construït el 1846) i les dues fonts de la Rambla neix aprop d'on manen les fonts". Emplaça les fonts una a la part alta de la Rambla, prop de l'actual i l'altre "al racó de la torre que forma cantonada amb el carrer de Girona". S'estableix ben concretament que era la font de Sant Pere.

CANALITZACIÓ DE LA RIERA GALLIGANS

En projectar-se les obres del cobriment de la riera Galligans, per tota la part central urbana de la vila de Figueres, calgué procedir abans a l'enderrocament del molí d'en Puig així com de l'abeurador i el safareig que es nodrien, especialment, de les aigües de la riera Galligans i del rec Gatillepis. El 23 de juliol de 1831 es procedí a la venda de l'edifici del molí, la bassa, els terrenys, els arbres i la canonada del rec Gatillepis. A la compra es reitera que es tracta d'un dret "mai interromput" a favor dels hisendats Josep Draper i Tomàs Puig, cosa demostrada segons escriptures de propietat dels anys 1602 i 1667.

El contractista de les obres del cobriment de la riera, per on avui hi ha la Rambla, va exposar, el 7 de juliol de 1832, que el pacte l'obligava a conduir les aigües al nou abeurador, safareig i font ja en construcció a la cantonada de l'avui plaça de la Palmera amb el carrer de les Eres de la Vila, amb un mínim de cinquanta plomes⁽²³⁾ de les aigües que sortien de les fonts i considerà que seria millor per a la vila retrobar la deu de l'antiga font de Sant Pere i juntament amb les del rec Gatillepis es podrien canalitzar per un preu menys costós. Es decidí buscar aquests brolladors, però en assabentar-se els vilatans de la proposta hi hagué "clamorosas protestas del pueblo por falta de agua, mayormente desde que se ha profundizado la ribera, en tanto que se han perdido las que iban a la fuente de San Pedro y acaban de perderse las que salian del lavadero contiguo sin haberse logrado su conducción al formado de nuevo o al menos en muy poca parte".

L'aigua dels pous particulars també havia baixat de nivell per l'aprofundiment del llit de la riera.

No obstant això es canalitzà al llarg del carrer de Sant Guillem (avui de Monturiol) el subministrament fins a un terreny del Baró de Serrahí al lloc on hi ha la plaça de la Palmera, com s'ha esmentat anteriorment. A la senyora

Josefa Puig de Valls, vídua de Tomàs Puig, li atorgaren les dues plomes d'aigua convingudes ja que el tub passava per davant de la casa i el jardí de la seva propietat.

Cal assenyalar que aquesta conducció d'aigua va portar maldecaps als constructors dels posteriorment edificis del Museu de l'Empordà i de l'Administració d'Hisenda, puix aflorava una gran quantitat d'aigua en temporades de pluges als soterranis dels dits edificis. Calgué el seu desviament a la claveguera.

NOVA PETICIÓ DE LES AIGÜES DEL CASTELL

El 30 d'abril de 1852 l'Ajuntament tornà a considerar el problema del subministrament d'aigua potable a Figueres i per tercera vegada va rumiar sobre les possibilitats de les aigües sobrants del Castell degudament canalitzades a la vila. La petició oficial es recolzava "en la necesidad de fuentes de esta vila que carece de ellas y que con facilidad y ventaja podria hacerse con el agua sobrante de la plaza de San Fernando, se acuerda se eleve reverente exposición a S.M. para que tenga a bien conceder a este Ayuntamiento, en representación de la vila, la mitad de las aguas de dicha plaza, ofreciéndose esta Corporación a pagar siempre la mitad del importe de la recomposición de la cañería que las conduce de Llers a la citada plaza".

La resposta es va llegir a la sessió municipal de 4 de desembre del mateix any: "Se da cuenta de un oficio del Excmo. Sr. Comandante general de la provincia de fecha 2 del actual y de otro del Sr. Gobernador de la plaza de San Fernando, de la de ayer, en los que va transcrito de la R. Orden expedida

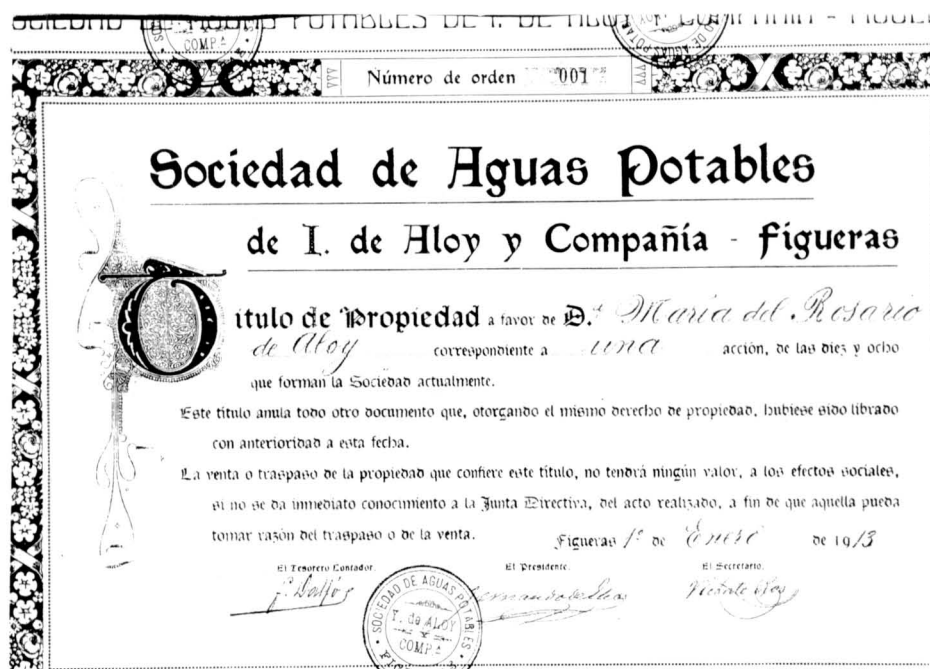
Darrera la Torre Gorgot (ara Torre Galatea) es pot veure una altra torre quadrada, més alta, on hi havia el dipòsit d'aigua del subministrament procedent del sobrant del Castell. A mà dreta, a primer terme, hi ha una clàssica font pública feta de pedra d'una sola peça.

por el Excmo. Sr. Ministro de la Guerra de 18 de noviembre último por el cual S.M. la Reina, (que Dios guarde), ha tenido a bien conceder a este Ayuntamiento todas las aguas que por sobrantes salen de las cisternas de dicha plaza de San Fernando después de llenas, bajo las condiciones que en dicha Real Orden se expresan. Se acuerda que pasen ambas comunicaciones al arquitecto de este común D. José Roca i Bros para que ilustre al Ayuntamiento en el particular, para acordar lo mas conveniente”.

També el comandant d'enginyers del Castell va estudiar la millor resolució per la portada d'aigües a la vila de Figueres i el 5 de gener de 1853 comunicava a l'Ajuntament que per tal d'aconseguir la menor despesa possible per la Corporació municipal considerava que l'aigua havia de prendre's després de sobreeixir dels canals dels dipòsits i que la direcció de la canonada hauria de seguir el mateix còrrec format pel desguàs de les cisternes fins a fora dels glacis del castell, sense frustrar en el més mínim les defenses del castell. L'Ajuntament respongué que no solament aprovava el sistema per la conducció de l'aigua sinó que també li quedava molt agraït per l'interès que es prenia per a beneficiar la població.

L'acte de presa de possessió d'aquestes aigües sobrants es va fixar per a les sis de la tarda del dia 29 d'agost d'aquest mateix any 1853.

Els anys 1854 i 1855 foren de gran activitat per posar en funcionament la concessió d'aigües atorgada. El 27 de gener de 1854 es va aprovar el projecte i el pressupost que ascendia a 6.300 rals de billó. El 3 de febrer el Brigadier Comandant d'Enginyers va comunicar a l'Ajuntament l'aprovació del projecte i del pressupost, incloent una relació de despeses de l'elaboració del dit projecte per valor de 850 rals de billó.

Acció número u de la Societat I. de Aloy y Compañía.

El dia 2 de març el pressupost fou augmentat en una altra partida de 1.012 rals per la reparació de la canonada des de la font de la carretera de Llers fins al recinte del Castell. Aquesta era una condició imposada en l'autorització d'ús de les aigües sobrants que comprenia la reparació i neteja d'aquesta conducció. Uns dies després, el 10 de març, els regidors municipals pujaren a la fortalesa i veieren el cabal d'aigua que sortia. En una informació es parla de "las aguas que salten por la poterna". Van considerar que eren unes 210 plomes d'aigua, l'equivalent a uns 420.000 litres diaris.

Pel pagament de totes les despeses que representava aquesta concessió els regidors municipals confiaren en aquesta ocasió en la venda d'aigua als particulars interessants a gaudir de servei domiciliari i es féu un pregó pels carrers de la vila perquè tots els veïns a qui pogués interessar el servei anessin a l'Ajuntament a sol·licitar-ho. Havien de fer quatre pagaments de 500 rals cadascun. El primer pagament el 23 de maig per poder iniciar les obres, el segon l'11 de juliol, el següent el 12 d'agost i l'últim el 14 de febrer de 1855. Aquestes condicions foren fixades a la reunió de l'Ajuntament del dia 24 de març de 1854. El preu concret era de dos mil rals en efectiu i mil rals en cens.

Entre els adquirents hi havia els benestants Maurici Albert de Terrades, Josep Pont de Vinyals, Manuel Díaz, Matas, Puig, Lluís Gorgot, Jaume Comes, etc. El dipositari dels fons destinats a les dites obres fou Manuel Díaz, que era també tresorer municipal.

Per part municipal, el dia 21 de març s'acordà establir 8 fonts públiques als següents llocs: plaça del Teatre, carrer de la Jonquera (davant el carrer Isabel II), cantonada amb el carrer d'Avinyonet (que avui és el de Pep Ventura), placeta de la Rambla (davant Casa Puig, al capdavant de l'avui Rambla), carrer Nou (cantonada a la Casa del Metge, al carrer de Sant Llàtzer), plaça del Col·legi (avui de l'Institut), carrer de Peralada i carrer de Vilafant (cantonada amb la segona travessia al carrer de Sant Pau, és a dir l'actual carrer de Sant Vicenç). L'autor del projecte fou l'arquitecte municipal Josep Roca i Bros.

A la vegada l'Ajuntament concedí 4 plomes gratuïtes d'aigua per la casa del Governador del Castell, Antoni de Rosa en agraïment a la seva col·laboració. Després fou l'autoritat militar que oferí dues plomes més de les autoritzades per al subministrament del safareig públic "dels fossos" (cantonada amb el carrer de les Eres de la Vila i la plaça de la Palmera), autorització de la qual "el governador militar es quedaria la clau, per evitar usos diferents".

A fi de regular degudament la distribució de l'aigua procedent del Castell, l'Ajuntament va estimar necessari la disponibilitat d'un dipòsit regulador en un lloc adient i amb una altitud capaç de mantenir l'empenta de l'aigua. El lloc que reunia millors condicions era la Torre de la Casa Gorgot, a la cantonada de la baixada del Castell perquè era el punt urbà més elevat. Es tingueren converses amb el seu propietari, Lluís Neyra de Gorgot, i aquest accedí a dita finalitat amb les condicions següents: gaudir de la cessió gratuïta de dues plomes d'aigua, tenir la plena propietat d'ús del primer pis del magatzem que l'Ajuntament havia d'edificar entre el Teatre Municipal i la torre Gorgot i el permís d'obrir un pas de lliure comunicació per pujar a la torre, independentment de l'escala que construís l'Ajuntament. El dia 15 de novembre el Sr. Gorgot afegí una altra condició: gaudir de la llotja que tenia el teatre en les mateixes condicions que els altres propietaris. En aquesta llotja hi podia anar el Sr. Gorgot directament des de casa seva, per una porta oberta a la paret mitgera per un permís que li havia estat concedit per l'Ajuntament uns anys abans per les facilitats atorgades en la venda d'una part dels

terrenys de la seva propietat on s'havia construït el 1850 el Teatre Municipal.

La signatura de la concessió de l'ús de la torre Gorgot per a dipòsit d'aigua va tenir lloc el 30 de novembre de 1854 i es parla de "la Torre que llinda a orient amb una muralla antiga que allí existeix" i d'un tros de "muralla derruïda per les aigües pluvials.

La construcció de la canonada des del castell fins a la torre Gorgot fou prevista inicialment amb tubs de ferro-colat, que foren substituïts per altres de terrissa que resultaven més econòmics. La base havia de ser de rajols de motlle de rei d'un quart de pam de gruix, que també s'hagueren de canviar en no trobar-se'n en el mercat i van ésser substituïts per rajols corrents amb una filada més. El 23 de desembre de 1854 s'adjudicà la realització de l'obra a Pere Anglada pel preu de 97.000 rals de billó. Una comissió municipal va supervisar les obres i el servei va entrar en funcionament l'any següent, sense que es trobi la dada exacta del dia de la inauguració. En la construcció de la canonada van morir dos obrers en accidents laborals.

Durant uns anys la prestació va funcionar normalment. Les vuit fonts públiques menaven regularment i fou una millora ben acceptada per la població. També altres hisendats demanaren connexió per a ús particular "que debe tomar-se de la Torre Gorgot".

VENDA DELS ANTICS DRETS D'AIGUA

Quan va entrar en funcionament el nou sistema d'aprovisionament des de la torre Gorgot, l'Ajuntament decidí (any 1863) la venda dels drets que posseïa dels excedents de les aigües de les fonts anteriors, de l'abeurador, del safareig públic i de l'escorxador, que després d'aquest ús públic anaven a parar a la riera; d'aquestes aigües se n'aprofitaven les hortes de la part baixa de la vila, conegudes per les d'en Garau i del Molí de l'Anguila. En fou comprador d'aquests drets Manuel Díaz que demostrà que el veí Joan Draper havia obtingut del Reial Patrimoni el permís perquè amb totes aquestes restes d'aigua poguessin regar unes terres aleshores situades a l'extrem del carrer de Peralada, en el seu encreuament amb el carrer de les Eres de la Vila. El senyor Díaz tenia l'obligació de construir el clavegueram del carrer de les Eres de la Vila fins al de Peralada, al qual podien connectar tots els particulars del carrer.

La venda d'aquesta facultat fou protestada per dos veïns: Agustí Auter i Lluís Daunis que al·legaren disposar d'una autorització d'aprofitament de les aigües de la riera a l'abans esmentada zona del Molí de l'Anguila, però l'Ajuntament els demostrà que l'opció que al·legaven es referia a totes les aigües de la riera "des de les passeres del carrer Nou avall" i que les venudes a Manuel Díaz corresponien a l'antic molí d'en Puig, que estaven situades "passeres amunt del carrer Nou".

FUNCIONAMENT DEL NOU SERVEI

El nou abastament d'aigua procedent de les sobrants del castell sembla que no va pas funcionar prou satisfactòriament, puix dotze anys després de la seva posada en servei ja hi hagueren reclamacions. El problema bàsic consistia en el fet que la resolució concedia les aigües sobrants del castell i quan aquestes mancaven una mica, la població es quedava notablement

disminuïda d'aigua. Per tal de donar preferència a les fonts públiques, la sortida del dipòsit per aital finalitat es va situar a la part baixa d'aquest.

L'any 1864 es formularen queixes per part del tenidor Maurici Albert (actual edifici del Museu de Juguets) i altres que havien adquirit plomes d'aigua a l'Ajuntament per tenir el subministrament a casa seva. Explicaven les dificultats que tenien de recepció "perquè la font de la plaça del Teatre prenia l'aigua de la Torre Gorgot i els disminuïa el caudal directe a les seves cases". Demanaven que l'Ajuntament disposés que l'aigua de la font es prengués del mateix nivell d'on sortien les seves connexions particulars.

Les reclamacions van persistir en aquests anys. Constantment calia procedir a l'arranjament de la mina dels Frares per obstruccions i aprofitaments indeguts d'alguns propietaris de terres de conreu del seu entorn. El 3 d'agost de 1866 es nomenà una comissió municipal per entrevistar-se amb el governador militar del castell per suplicar-li que volgués autoritzar la sortida de més cabal d'aigua per les necessitats de Figueres. El militar respongué que "quan pogués" deixaria baixar més aigua.

Una mostra que el servei no funcionava amb normalitat ho referma el fet que l'any 1866 es va constituir a Figueres una societat privada per oferir aigua "que tanto necesita el vecindario" a l'Ajuntament i a particulars.

CONSTITUCIÓ D'UNA SOCIETAT PRIVADA

En data 16 de març de 1866 un acomodat propietari de Figueres, Ignasi d'Aloy, va trametre un escrit a l'Ajuntament manifestant que s'havia constituït una societat privada per portar aigua a la població de Figueres i que havia de resultar molt beneficiosa per al veïnat. Afegia que esperava que la Corporació municipal els atorgaria tota la protecció possible, al mateix temps que oferia la possibilitat d'adquirir una part d'aquest nou subministrament per a proveir les fonts públiques, mancades d'aigua. El senyor Ignasi d'Aloy era regidor municipal i l'any següent seria alcalde. En una acta de l'Ajuntament es parla de "halagueños resultados" i de "benévola acogida de esta Corporación dignándose ofrecer toda la protección...".

La nova societat responia al nom de "Aloy y Compañía" i va constituir-se oficialment el dia 16 de maig de 1867 a la notaria de Ramon Pagès, però el dia abans ja havia tingut una primera reunió, segons el llibre d'acords de la nova empresa. En aquesta primera reunió es van elegir els càrrecs directius que eren: president vitalici: Ignasi de Aloy i González⁽¹²⁾ i vice-president: Joaquim de Traver i Rovirola⁽¹³⁾. Uns dies abans de la reunió, el dia 30 d'abril, Joaquim de Traver havia dirigit una carta al Consistori municipal explicant que la companyia volia portar les aigües a la vila de Figueres i demanava permís per passar la canonada pels carrers de Vilafant, Palau (calçada sud de l'avui Rambla), Caamaño, Placeta (actual calçada nord de la mateixa Rambla) i pujada del Castell. Aquest itinerari estava estudiat per a disposar d'un dipòsit repartidor a l'Era d'en Deseia, avui Via Emporitàna, i un altre al barri del Garrigal, prop de la torre Gorgot, a l'anomenat Corral de la Vila. Després se'n construïren altres al costat de l'església parroquial i al carrer de Caamaño.

El dia 7 de maig la companyia proposava cedir 2 plomes d'aigua (cada ploma d'aigua era l'equivalent a 2.000 litres) amb la condició que l'Ajuntament es fes càrrec de les obres d'obertura de rases per dipositar els tubs als esmentats carrers "cuyo coste es menor del valor de las dos plumas de agua". Es nomenà una comissió per estudiar la proposta que set dies després emetia

El regidor, Vicenç Ros, després alcalde de Figueres que va defensar la municipalització de les aigües «Aloy y Cia.». La seva activitat era la de fabricant, d'un dels aiguardents de més renom del país.

un informe favorable perquè així es milloraria el servei “de les fonts públiques que tant necessita el veïnat” i, a la vegada, l'Ajuntament es comprometia a la compra de 16 plomes d'aigua, encara que inicialment només se'n pagarien 4 per aconseguir la bonificació del 15 per cent del preu que demanava la companyia.

Els components de la societat eren: Ignasi de Aloy González (hisendat), Ignasi Baitg Ortiz (advocat), Joaquim de Traver Rovirola (propietari), Lázaro Riera Serrats (comerciant), Jaime Vidal Cos (propietari), Juan Castelló Comas (comerciant), Juan Conte Lacoste (procurador), Francisco Gelabert Cortada (adroguer), Benito Alfara de Alvarez (hisendat), Eusebio de Genober Ferrer (hisendat), Antoni Sanz Serra (apotecari), Francisco Cristá Corrons (propietari), Narcís Pont Aguer (advocat), Gerónimo Ros Vilallonga (blanquer), Lorenzo Miegerville Pla (impressor) i Josep Porret Salvá (propietari).

El capital social era de 40.000 escuts (20.000 duros) a raó de 2.000 escuts (1.000 duros) cada un, a excepció d'Aloy, Conte i Castelló que disposaven de 4.000 escuts.

Ignasi de Aloy era propietari de dos olivets, l'un situat al municipi d'Avinyonet de Puigventós, territori conegut per les Vines d'Ordis, de cabuda 7 vessanes i 3/4 que confrontava per la part est amb la carretera d'anada al poble, i un altre camp olivet situat a Figueres, sector els Aspres, a l'Era d'en Deseia, de capacitat 8 vessanes, que limitava pel nord amb l'antic camí de Vilafant (avui via Emporitana).

El president de la societat va exposar als accionistes que considerava que tenia força aigua de bona qualitat en el primer olivet i desitjava conduir-la al segon terreny, per mitjà d'una mina ja existent que anava del primer paratge al segon on es podia situar el dipòsit. Assegurava disposar d'un cabal per atendre les demandes dels diversos tenedors d'accions, alhora que per al servei públic de la vila de Figueres i per al regatge de les propietats d'alguns dels senyors components de la societat.

Cada un dels components tenia dret a una ploma d'aigua per a ús propi i a gaudir dels beneficis que resultessin de la venda als particulars interessats a tenir aigua viva. Cap membre de la societat no podia traspassar els drets de les accions, en tot o en part, a una persona diferent de la societat, fins i tot en els casos d'herència.

L'article 13 dels estatuts establia que "s'acordarà el preu, pactes i condicions per a la venda d'aigua a l'Ajuntament amb la finalitat de destinar-la a les fonts públiques i el preu als particulars que ho desitgin". El preu que es va assenyalar per la venda era de 200 duros per cada ploma d'aigua.

L'altitud d'entrada de la boca de la mina a la vila d'Avinyonet de Puigventós era de 50,93 metres i el dipòsit de l'Era d'en Deseia a Figueres era de 43,75 metres⁽²⁸⁾. Hi havia 7,18 metres de desnivell. La llargada total de la mina era de 4.162 metres i creuava per dessota del camí del Mas Blanc (a 35 metres de profunditat), torrent Comelles, camí del Mas Serra, barranc de les Pedreres (només a 6 metres de fondària), camí de Puig Grau i carretera de Figueres a Olot (també a 6 metres de fondària). Era un túnel pel qual podia transitar una persona dreta, disposava de pous de ventilació i rebia algun brollador lateral al llarg del seu recorregut. S'ignora des de quan existia aquesta mina i la seva finalitat inicial. La família Aloy es troba arrelada a Figueres ja a mitjans del segle XVIII i havia estat propietària d'un gran olivet i terres de conreu que anaven des de prop de l'actual carretera de Figueres a Olot fins al riu Manol, al sector del Pont del Príncep. Era una heretat d'una gran superfície i una hipòtesi seria la construcció d'aquesta mina en època anterior per al regatge de la gran extensió de terres patrimonials.

CINQUANTA ANYS DE L'EMPRESA

La Societat Aloy i Companyia va tenir una actuació de cinquanta dos anys. El primer acord, una vegada constituïda, fou l'adquisició de tubs per a la canalització de l'aigua i la construcció del dipòsit general a l'Era d'en Deseia i la venda de 20 plomes a l'Ajuntament per 170 duros cada una i altres a diversos particulars per 200 duros si es pagava al comptat.

Els dies 2 i 5 de juliol de 1867 hi ha dos acords que podrien desorientar sobre la instal·lació de la canonada general a la pujada del Castell, puix es diu que Ignasi Aloy i Benet Alfaras havien demanat permís municipal per obrir una rasa per instal·lar-hi la canonada des de casa seva al repartidor del Corral, al Garrigal, la "qual excavació ha de passar per la pujada del Garrigal fins empalmar amb la xarxa d'aigua procedent del Castell". Semblaria que

s'aprofitava l'aigua de l'anterior servei procedent de la fortalesa en ús encara en aquella època, cosa que mai no es va connectar, ja que en realitat aquell servei es va anar extingint progressivament. Hom considera una referència a la canonada que anava al repartidor del Corral que passava per la Pujada del Castell.

Un mes després la direcció de l'empresa ja comunicava a l'Ajuntament que podia disposar de les primeres 4 plomes d'aigua "pues ya se halla dicha agua en el repartidor del edificio llamado de la Paja o Corral de la vila y en el de la calle Caamaño". La notícia permet conèixer l'inici d'aquest nou subministrament a final de l'any 1867.

El 17 de març de l'any següent els accionistes es repartiren un dividendo de 15 duros per participació, però l'empresa tenia alguns problemes en la reparació de la mina procedent d'Avinyonet. Segons el llibre d'actes de la societat, aquestes dificultats duraren una colla d'anys. Es feren obres de neteja a la conducció soterrània, es perllongà la mina fins a un pou més proper als rius Muga i Riussec i s'eixamplà el seu pas que en alguns trams només era de 7 pams d'altura i 3 d'amplada. L'empresa tingué força discussions amb el contractista que no va complir les condicions pactades. A més a més es detectaren pèrdues d'aigua en alguns indrets de la mina. El soci Jeroni Ros, propietari de l'adoberia del carrer d'en Blanc on hi havia un repartidor d'aigua, va fer una penyora de 5.000 pessetes, a l'interès del 10 per cent per finançar les obres de les reparacions a fi d'aconseguir un major cabal d'aigua, car ja hi havia algunes protestes de tenidors de plomes per insuficiència de subministrament.

El 30 de setembre la política nacional del país va experimentar un canvi. El pronunciament de Madrid al crit de "viva la libertad y la soberanía nacional" promogué la dissolució dels Ajuntaments. La Junta revolucionària de Figueres (entre els quals figuraven persones tan representatives d'aquell moviment com Martí Carlé, Francesc Sunyer i Capdevila, Sicras...) va nomenar un altre Ajuntament format per republicans, entre els quals figurava el soci de la societat Aloy, en Joaquim de Traver. Aquests regidors van voler potenciar altra vegada l'antic servei d'aigua provinent del Castell, però amb poc èxit. El 8 de juny de 1869 l'escassetat d'aigua els va fer decidir a "obrir el pou de la plaça del Teatre que la veu pública diu que existeix en aquell lloc" i fer ús de l'aigua d'un pou particular del carrer de la Barceloneta. També acordaren realitzar obres de neteja de la canonada de la mina dels Frares per retirar els taponaments existents que privaven el pas de les aigües envers el castell i després, per excedència, a Figueres. L'informe explica que les deficiències de l'inici de la canonada eren "degudes a les contínues intrusions i invasions dels propietaris dels terrenys colindants per emprar les aigües per regar els seus terrenys fent malbé la conducció". S'acordà avisar-los i amenaçar-los de passar la denúncia al Jutjat, però era evident que l'antic servei estava minvant constantment i només donava per a les necessitats del castell.

Aquesta realitat va promoure l'ampliació del servei de la Companyia Aloy que l'any 1891 perllongava la canonada general pels carrers de Besalú, de Girona, de Peralada, de la Jonquera i la plaça de l'Ajuntament. El preu de l'excavació era de 4 pessetes el metre lineal en els llocs que hi havia rocam, i d'1,25 en els altres. També s'establiren les primeres boques de regatge i contraincendis.

En aquest mateix any diversos tenidors de drets de l'antic servei procedent del castell van dirigir-se a l'Ajuntament explicant que feia dos mesos que no rebien aigua i que això provocava que els arrendataris els amena-

çaven de desallotjar llurs habitatges per aquesta manca, amb el corresponent perjudici que els causaven. Els constava que tampoc arribava suficient aigua al castell degut a desperfectes a la canonada provinent de la mina de Llers, però demanaven una recomposició de dita canonada.

NOUS AFLORAMENTS D'AIGUA

Durant una colla d'anys la població de Figueres va mantenir-se força estable. El 1860 hi havia 10.082 habitants i el 1915 uns 12.485. El que sí anava en augment en la primera i segona dècada del segle XX era l'expansió urbanista amb diversos projectes que portarien a terme els Ajuntaments d'aquells anys. El servei d'aigües no presentà problemes fins a la segona dècada del segle XX en què començà a notar-se una disminució en el cabal d'aigua. En el mes de febrer de 1915 el president de la societat, que aleshores era el Coronel retirat Fernando de Elias⁽³⁹⁾ va dirigir un informe a l'Ajuntament exposant que en aquells moments el cabal d'aigua de què disponia la companyia era insuficient per a la població. "No llegan ni con mucho a la cifra por habitante que señala el artículo 164 de la vigente Ley de Aguas y mucho menos a las que aconsejan las modernas reglas de higiene pública...". L'aforament era de 100 m³ cúbics d'aigua en les 24 hores. Explicava que per resoldre el cas calia buscar nous aprovisionaments i que la forma més pràctica "para obtener aquel caudal es la de abrir un pozo de dos metros de diámetro útil y de una profundidad de quince a dieciseis metros para captar aguas subálveas y además la apertura de dos galeries o minas, desde el pozo en dirección a la riera Galligans, aguas arriba de Figueres y otra en sentido opuesto".

El terreny sobre el qual es pensava foradar el pou era l'actual de la Llar del Jubilat, al carrer Empordà. L'havia adquirit la societat Aloy l'any 1914 a Marcellina Costa i a Ramon Dauner. L'aigua es conduiria des del nou pou fins al dipòsit de l'Era d'en Deseia mitjançant una canonada que havia de passar pel camp de les Rodes o firal del Bestiar, de propietat municipal, i seguir per la ronda de la Llibertat, avui ronda del Firal.

Aquest projecte s'havia decidit una vegada realitzades diverses proves en aigües subàlvies del riu Manol, a la població d'Avinyonet, que no havien donat resultat positiu. El llit del riu Manol estava per dessota de la solera de la galeria de la mina.

S'havia calculat que el nou emplaçament del Camp de les Rodes, de Figueres, recollia les aigües subterrànies de la ribera Galligans que llavors encara portava aigua corrent.

S'afirmava que la ribera Galligans tenia un fort pendent i que no hi havia cap perill per a la potabilitat per contagi de les aigües brutes de la població que recollia més avall, puix que les aigües procedents de la part alta eren de bona qualitat. Es pensaven que un sol pou no donaria el cabal suficient, però se'n preveia un altre: en el mateix lloc, units per una mina. L'elevació es faria per motors elèctrics. Si aquest segon pou tampoc no fos suficient, "se procedería en último término a la construcción de un pozo artesiano desde el fondo del ordinario construido, con lo que se obtendría la seguridad absoluta de la captación de aguas en cantidad suficiente, pues en Figueres existen diversos pozos artesianos de abundante caudal y no gran profundidad".

La Societat va elevar una petició al Ministeri de Foment per l'execució del nou projecte.

La Direcció General d'Obres Públiques aprovà la petició el 3 de setembre de 1917, amb la senyalització d'unes tarifes de 0,30, 0,20 i 0,15 pessetes pels usos domèstics, industrials o establiments municipals, respectivament.

Mentre es treballava en les obres d'obertura del segon pou fou necessari entrar amb tractes amb la família de can Puig Massanet, de Vilafant, que disposaven d'un aprofitament hidràulic molt important, amb el qual regaven les terres de conreu de l'heretat. Constava d'un pou que fins llavors era inestable, amb aigües subvàries del riu Manol. Fou escollit aquest pou ja que estava prop de la mina d'Avinyonet i només amb una perforació de 1.030 metres es pogueren connectar aquestes aigües a la mina que venia a Figueres. D'aquesta manera es va enriquir la disponibilitat d'aigua. Semblava que la Societat Aloy ja no tindria més problemes per abastir el servei públic de Figueres⁽²⁹⁾.

MUNICIPALITZACIÓ DE LES AIGÜES

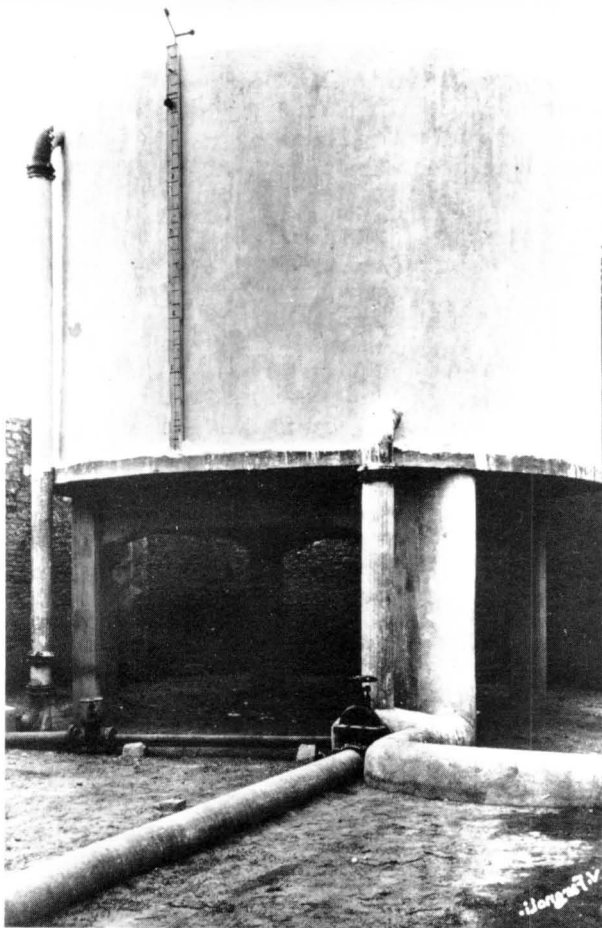
El 10 de gener de 1919 l'Ajuntament va aprovar un expedient de préstec d'un milió de pessetes a la Caixa de Crèdit de la Mancomunitat de Catalunya, destinat a finançar la municipalització de les aigües, construir el clavegueram de la ciutat, cases barates, cobriment d'una nova part de la ribera, construcció de dues escoles públiques, etc.

La Societat Aloy havia acabat de realitzar les millores en el servei quan l'Ajuntament va incloure l'adquisició dels seus béns dins l'esmentat pla de millores urbanes.

En el llibre d'actes de la Societat no apareix cap explicació que permeti conèixer els motius per decidir la venda del servei d'aigua, però sembla que existí una gestió de la Ponència creada per aconseguir el préstec.

Hi hagueren converses prèvies i el 19 de desembre del mateix any 1919, el president de la Societat va presentar a l'Ajuntament les bases per a la venda de l'explotació. En les bases es diu que la Societat es compromet a vendre al Municipi totes les concessions, propietats, instal·lacions i altres efectes pel preu de 250.000 pessetes, a partir de l'1 de gener de 1920. És a dir, per entrar en vigència dotze dies després. D'aquest preu de venda calia pagar 125.000 pessetes al comptat, al moment de signar l'escriptura i les altres 125.000 en metàl·lic o valors de l'Estat, entre els anys 1921 i 1922, amb un interès del 4 per cent. Una altra imposició al municipi era el reconeixement de 83,5 plomes d'aigua venudes a perpetuïtat a diversos propietaris⁽¹⁴⁾. Per la seva part la Societat oferia la garantia d'un cabal mínim de 777 metres cúbics diaris procedents dels dos pous del camp de les Rodes, més el procedent de la mina Aloy. En cas de no arribar a aquest aforament s'obligaven a realitzar els treballs necessaris per aconseguir-ho. També garantia la construcció d'una caseta, ja projectada, sobre el terreny dels dos pous o, en substitució, a abonar a l'Ajuntament la quantitat de 5.000 pessetes que era l'equivalència al seu import. No fou necessari retenir aquesta xifra puix al seu dia es va bastir la caseta. Un altre compromís de la Societat era la instal·lació de la resta de comptadors d'aigua que faltaven a les cases particulars "si ho permetia l'anormalitat existent a la indústria nacional". També es venien 6.000 metres de canonada amb tub d'acer recobert d'asfalt, la mina i 2 grups de bombes.

El dipòsit d'aigua situat a la Via Emporitana va regular el subministrament de tota la població, prop de cent anys.

A la mateixa proposta la Societat exposava que, quasi segurament hi hauria un benefici líquid superior a 15.000 pessetes a l'exercici del 1920 i que en cas de no arribar-se a la dita quantitat, el pagament de la part ajornada de venda es retardaria a l'acabament del 1921.

El tema de la venda presentat el 19 de desembre, fou tractat en una sessió municipal el dia 24, en què es va acordar deixar-ho sobre la taula per un estudi a fons a la reunió següent, que fou el dia 2 de gener de 1920.

La corporació municipal estava presidida per l'alcalde Marià Pujolà, però el portaveu defensor de la compra fou el regidor del seu mateix partit Vicenç Ros, que en el mes d'abril seria elegit alcalde. Vicenç Ros fou conegut pel "conseller de l'aigua" tot i que el seu ofici era el de fabricant d'aiguarent, la marca "Anís Barcino" de molt de renom. Era també el segon accionista de la Societat Aloy. En la defensa de l'adquisició de l'empresa d'aigües va explicar que es tractava d'un assumpte de gran importància i va referir-se a uns escrits apareguts en un periòdic local i en un altre col·locat a un aparador d'un establiment d'armeria a la cantonada de la Rambla amb el carrer de Sant Pau. El director del periòdic era un regidor de l'oposició⁽¹⁵⁾. Aquests escrits eren del mes de gener de 1919, quan s'havia inclòs la compra en el préstec a la Caixa de Crèdit de la Mancomunitat de Catalunya.

El cartell penjat a l'aparador de l'armeria deia: "Ojo! Figuerenses! Gran parte de la cañería de las aguas Aloy y Compañía son de cinc, y sin asfaltar, y se encuentran obstruidas porque dichas aguas contienen gran cantidad de cal como queda demostrado en la muestra. Estas aguas y estas cañerías es lo que quieren vender al Ayuntamiento por la cantidad de 250.000 pesetas. El negocio para los vendedores es muy claro pero para Figueres perjudicial a no poder serlo más". Sota el cartell hi havia un tros de tub de zenc, mig obstruït pel gruix de la calç incrustada al seu interior.

El regidor Vicenç Ros va aclarir que la companyia no tenia un sol metre de tub de zenc, sinó d'acer asfaltat, excepte uns 12 o 16 metres de plom posat a la plaça de la Palmera per salvar el pas de la volta de la ribera. I que era fals que el tub exposat a l'aparador d'aquell comerç fos de la canonada pública, sinó que procedia del dipòsit d'una casa particular.

Al carrer hi havia un clima molt encubat per l'oposició feta per algun grup contrari al criteri municipal. Dins de la Corporació municipal l'oposició la presentaven tres consellers. En un moment de la sessió, el regidor Vicenç Ros va demanar permís a la presidenta per retirar-se del saló de sessions a fi que la corporació pogués votar lliurement si era digne o no de continuar en el seu càrrec de regidor. Per unanimitat els altres consellers manifestaren que no havia de marxar-se ja que era totalment digne de pertànyer a l'Ajuntament. Obertament es va palesar que estava actuant en un desinterès total a favor de la companyia i que només defensava la seva opinió de municipalitzar les aigües.

El debat final fou el dia 9 de gener de 1920. Va ésser llarg i calgué prorrogar la sessió. Es van debatre totes les consideracions: factor econòmic, actius, passius, interessos del préstec, potabilitat de l'aigua... Unes anàlisis clíniques del laboratori del Dr. Rodes afirmaven que les aigües, rebudes en dues garrafes degudament preparades, presentaven els caràcters químics de potabilitat que han de reunir per considerar-les potables "segons les instruccions tècniques que regeixen en aquest país". També el Laboratori Bacteriològic municipal de Barcelona les estimava "potables en el dia de la data".

Els tres regidors de l'oposició reconegueren que "no s'ha influït per cap interès estrany a bé del Municipi" però volien conèixer abans l'actiu i el passiu de la Societat Aloy. La defensa va contestar que l'adquisició del servei permetria una gran millora sanitària que evitaria la mortalitat a causa del tifus i considerava que no havia estat la Societat qui havia sol·licitat a l'Ajuntament la transmissió, sinó que havia estat la Ponència a l'emprèstit qui havia insistit sobre la Societat perquè acceptessin vendre l'explotació. També s'afirmà que a la Memòria del projecte de préstec figuraven degudament explicats l'actiu i el passiu demanat⁽¹⁸⁾.

Posada finalment la proposta a votació, dos regidors de l'oposició varen demanar permís per retirar-se del Saló de Sessions per a no estar presents a l'acte de votació. Així la compra es féu per unanimitat dels regidors municipals presents.

El dia 1 d'abril hi hagué canvi reglamentari en la composició de l'Ajuntament. Tots els regidors que havien esgotat el termini del seu càrrec varen acomiadar-se amistosament i es volia reelegir l'alcalde Marià Pujolà, però aquest va manifestar que raons de caràcter privat l'impedien continuar i va resultar elegit el company del mateix partit, en Vicenç Ros i Marisch, per majoria absoluta. Va demanar la cooperació de la minoria per "collaborar en l'obra de la majoria, per unir-nos tots en el mateix ideal: Figueres".

ANTICS TENIDORS DEL SUBMINISTRAMENT DEL CASTELL

En aquests anys encara persistia el servei d'uns quants tenidors de drets de l'antic subministrament de les aigües sobrants del castell. L'Ajuntament, que també tenia part en l'aprofitament, va fer una derivació de la canonada des de la Pujada del Castell al camí antic de Llers, avui ronda del Rector Aroles, per facilitar el regatge del Parc Bosc municipal projectat l'any 1918 i en el qual havien plantat una vegetació necessitada de força humitat. Els particulars tenidors de l'antic servei es queixaren que això els perjudicava puix restava aigua al dipòsit de la torre Gorgot que la distribuïa a les seves residències. En un moment donat fins i tot fou necessari reparar alguns tubs de baixada prop del Castell que estaven tancats. L'Ajuntament va aprofundir el pou del parc i va construir un nou dipòsit regulador a l'actual plaça de les Pubilles, a l'entrada de l'avui complex esportiu, a l'avinguda Olímpia. Finalment, en continuar les queixes dels tenidors, l'Ajuntament els recordà l'acord pres el 24 de març de 1854 segons el qual el Municipi tenia el dret d'emprar aquestes aigües per a les fonts públiques, les quals feia temps que havien estat connectades a la xarxa de la Societat Aloy, ara municipalitzada, i que per tant podia fer ús d'aquell dret, encara que en comptes de destinar-les a les fonts públiques ho feia per regar el parc. Assegurava que si faltava aigua al dipòsit general era perquè no baixava prou aigua del Castell i per l'obstrucció de la canonada de portada situada al mig del rocam i de la vegetació que creixia a la falda del Castell.

Aquest antic aprofitament va desaparèixer per la seva continuada insuficiència en minvar la deu de la mina dels Frares i per la degradació de la instal·lació.

NOUS PROBLEMES

Durant uns quatre anys el servei municipalitzat va funcionar a plena satisfacció. Es va construir la caseta de les aigües sobre el lloc on hi havia els dos pous, a la qual es pujava per una graonada pel carrer Empordà⁽¹⁶⁾.

Però quatre anys després van començar a sorgir nous problemes. El dia 25 d'abril de 1924 els regidors municipals van tractar de l'escassetat d'aigua disponible que s'obtenia dels pous de l'antiga Societat Aloy, les queixes dels veïns, la proximitat de les Fires de la Santa Creu, l'extraordinària sequedat i es va considerar que el sistema més ràpid per solucionar el problema era el de tornar a utilitzar l'aigua de les captacions de can Puig-Massanet de Vilafant, que ja havia emprat la Societat Aloy l'any 1919. Fetes les gestions amb caràcter urgent, s'acordà contractar per un mes, prorrogable a un altre i així successivament, l'extracció d'aigua del pou d'aquella propietat, pagant un cànon mensual de 500 pessetes, més el consum elèctric del motor de la bomba elevadora i el personal encarregat del servei. Es feia servir el mateix ramal que connectava amb la mina procedent d'Avinyonet, que cada vegada portava menys aigua per l'esgotament progressiu d'aquell antic aprofitament...

L'aigua de can Puig-Massanet s'havia destinat de feia temps al regatge de les terres de conreu de la propietat, que eren unes 24 vessanes. El pou tenia una profunditat de 20 metres.

Aquest, d'utilitat provisional, fou rescindida per l'Ajuntament el dia 1 de febrer de 1925, però als quatre mesos es veié en la necessitat urgent de tornar a connectar amb el dit aprofitament. El dia 24 de juny de 1925 fou

El ministre d'Obres Públiques, Jorge Vigón inaugurant oficialment l'estació depuradora d'aigua potable, l'any 1965. A penúltim lloc es veu l'alcalde Ramon Guardiola.

ocupat temporalment i el dia següent s'incoava expedient a la Divisió Hidràulica del Pirineu Oriental per obtenir autorització oficial de l'ocupament, manifestant que la població afrontava una difícil situació a causa de la contínua sequedat existent. Es va designar l'enginyer de Camins Jaume Cruañas Roldua per taxar la indemnització que calia pagar a la família del mas Puig-Massanet. Aquesta família va dir que no tenia inconvenient sempre que la llei l'obligués i se li pagués el valor de l'aigua que s'estava captant durant 16 hores diàries, al llarg de la nit. L'Ajuntament de Figueres volia fer-ho també en les hores diürnes, però la propietat s'hi oposà per necessitat de regatge de les seves terres. Un fill d'aquesta família fou mossèn Lluís Macià⁽¹⁷⁾.

L'Ajuntament volia mantenir el preu de 500 pessetes al mes, però la propietat al·legà que això hauria estat just si s'hagués perllongat el contracte anterior, rescindit voluntàriament per l'Ajuntament de Figueres l'1 de febrer de 1925, fet que els feia considerar un contracte totalment nou. Finalment ambdues parts acceptaren el preu del perit designat, que fou de 600 pessetes al mes. El 1927 es va fixar en 750 i el 1929, 625. Es permetia una captació màxima de 1.500 litres per minut, elevada per una bomba amb motor de 12 cavalls.

L'Ajuntament tenia alhora un altre problema i era el de la insuficiència del dipòsit general de la Via Emporitàna que no podia mantenir reserves de nivell per atendre el servei de la ciutat, cada vegada més ampli i amb major nombre d'abonats. El 1920 es va adquirir un terreny de 4.984 m² en previsió d'una futura eventualitat. El terreny estava situat al capdavant de l'avui avin-

guda Pirineus, exactament on hi ha uns habitatges de la Caixa. Es va encarregar l'any 1928 un projecte a l'arquitecte municipal Pelai Martínez per construir un nou i major dipòsit amb el qual atendre plenament les necessitats de pressió a tota la ciutat. Tenia l'avantatge de trobar-se quasi al cim mateix dels pous del camp de les Rodes, a només 89 metres de distància. Aquest projecte no es va realitzar i va seguir el funcionament amb el petit dipòsit de la Via Emporitana, que s'havia refet de nou en el 1927 de ciment armat i amb una capacitat de 2.000 metres cúbics. L'obra va costar 46.450 pessetes.

En el 1929 es va pensar a fer un sondeig prop de Pont de Molins, al costat del riu Muga, per intentar una nova captació que resolgués el problema de la manca d'aigua, però el regidor Vicenç Ros va dir que "era un disbarat i que el que cal fer és aprofundir els pous del camp de les Rodes on hi ha moltes possibilitats de captar aigua artesiana abundant i d'excel·lent qualitat". En aquesta ocasió el "regidor de les aigües" no estava pas encertat.

Durant la Guerra Civil es tornà a prorrogar el contracte. El 12 de juny de 1937 el preu es fixà en 600 pessetes mensuals i 150 pel jornal de vigilància.

Acabat el conflicte bèl·lic, la comissió gestora municipal de l'Ajuntament de Figueres disposà el 17 de març de 1939 la continuïtat del contracte. Aquest subministrament ben aviat es manifestà també insuficient per atendre les necessitats de Figueres, que s'anaren incrementant a mesura que es reparaven les ferides de la guerra i es construïen nous habitatges. També existia el problema de les restriccions elèctriques que impedièren el funcionament regular dels motors elevadors.

L'any 1943 es demanà un informe tècnic al catedràtic i doctor en ciències, Bartolomé Darder, per conèixer les possibilitats de millora del servei. Aquest va realitzar diversos estudis a diverses zones susceptibles d'ésser utilitzades per a noves captacions i va informar que només s'oferien dues possibilitats: construcció de sis nous pous al llarg de la mina d'Aloy on s'assenyalaven corrents subterrànies, o una captació al pas de les Moles, prop de Pont de Molins, per buscar les aigües subàlvies del riu Muga, solució aquesta que fou avalada per l'enginyer Josep Ignasi Mirabet. Es tractava d'uns pous propers al llit del riu Muga, però la iniciativa fou desestimada pels regidors municipals pel cost dels 6 quilòmetres de canonada que comportava, la màquina elevadora i impulsora i el seu manteniment posterior. Van decidir-se per la renovació de la mina d'Aloy perquè tenia el desnivell natural i en considerar que una bona neteja al llarg del seu trajecte seria suficient.

En aquells moments es calculava una previsió per a una ciutat de 25.000 habitants (Figueres en tenia 13.500) amb un servei de 200 litres per habitant i dia.

El problema es va resoldre momentàniament, però resultà insuficient al cap de poc temps. El 1949 les dificultats eren inquietants. Hi havia molta sequedat, els motors no podien funcionar degudament per les restriccions elèctriques i el dipòsit regulador no aconseguia mantenir una mínima pressió puix que el nivell era sempre baix, per la impossibilitat de retenir aigua ja que el consum era superior a l'entrada al dipòsit. També es mostrava una manca de solidaritat ciutadana, car a la part baixa encara es regaven jardins i horts, i a la part alta del nucli urbà no es podia disposar d'un mínim necessari. Al final del 1952 l'Ajuntament féu cas de l'oferta d'un saurí i va obrir un altre pou al camp de les Rodes, al costat dels altres dos ja existents, puix havia assegurat que a 29 metres de profunditat es trobaria una deu

d'1.000.000 de litres. Davant el recel públic manifestat per la població, la Corporació municipal publicà una nota aclarint que abans d'arribar a la dita profunditat ja s'havien trobat uns 700.000 litres i que hi havia esperança de solucionar el problema. Posteriorment el desencís fou general ja que es comprovà que l'aigua del nou pou restava capacitat als altres dos.

Dos anys després, el 1954, un altre Ajuntament va decidir contractar un nou arrendament d'aigua i es convocà un concurs d'ofertes particulars amb les següents condicions bàsiques: disposar d'un cabal no inferior a 1.500.000 litres diaris, que la captació no estigués a una distància major d'un quilòmetre del dipòsit de la torre Gorgot (que es pensava tornar a utilitzar) i que la concessió fos per a 15 anys al preu de 2.000 pessetes al mes, que s'augmentarien en cas de trobar-se un major cabal.

A l'esmentat concurs públic hi van concórrer dues propostes: una del propietari de l'Horta Vella, al Mas Torrent, situada a l'avui carrer de Bellagarde, i una del propietari de l'Horta Nova, a l'actual Urbanització Capallera, al carrer de la Jonquera. Eren molt a prop una de l'altra. L'Ajuntament decidí l'adjudicació al propietari de l'Horta Vella, amb un aforament diari de 2.867.000 litres. Quant al dipòsit regulador, es va desistir d'utilitzar la torre Gorgot i se'n va construir un de nou amb una capacitat d'1.000.000 de litres a la Pujada del Castell, del qual sortia una canonada connectada a la xarxa general.

Aquest acord no es considerava definitiu pel mateix Ajuntament i es pensava en una solució final que seria la portada d'aigua del pantà de Boadella⁽²²⁾.

Els boscos i camps de conreu es veieren envaïts de tubs de la canalització que portaria l'aigua de l'embassament de Boadella a Figueres.

Conseqüent a la idea de captar aigua del pantà de Boadella, el dia 25 d'agost d'aquest mateix any 1954, l'Ajuntament es reafirmà en la insuficiència de tots els subministraments de què disposava, com ho demostraven les justificades reclamacions dels veïns. Com a única possibilitat d'una total i satisfactòria solució es va estimar la derivació d'aigua de l'embassament i es va demanar que la Confederació Hidrogràfica del Pirineu Oriental es fes càrrec del projecte, acollint-se al Decret de l'11 de febrer del 1952 sobre ajuts estatals.

Concedida l'autorització ministerial per servir-se de 60 litres per segon i redactat el corresponent projecte, aquest fou adjudicat el 19 de desembre de 1957 a l'empresa "Promociones de Obras Públicas y Contratas S.A. POPYCSA" per la quantia de 27.750.017 pessetes amb 17 cèntims. Per al cobriment d'aquesta despesa es va aprovar un pressupost extraordinari nodrit d'una subvenció oficial de l'Estat de 7.770.932,51 pessetes i un préstec amb el Banc de Crèdit Local d'Espanya de 20.034.078,63. Les obres van començar el dia 4 de març de 1958 i havien d'estar acabades el 4 de juny de 1962. Consistien:

Xarxa nova de fibrociment a tota la població amb un total de 39.405 metres lineals.

Un dipòsit regulador de 5.000 m³ situat a la part alta de la carretera del Castell, prop de la fortalesa. (Per aquesta obra calgué una disposició governativa de reducció de la zona polèmica militar en aquest sector per a la construcció del dit dipòsit, la casa del vigilant i l'estació depuradora).

Estació depuradora i decantador.

Canonada de 400 mm des de Figueres fins al peu del pantà, amb una distància de 16.198 metres. La major part soterrada a 1,50 metres. Indemnització a propietaris de terres per les quals havia de passar la canonada.

Dos viaductes sobre el riu Muga. Un a Boadella de forma subterrània i l'altre al molí del mas Claver de forma aèria.

Caseta per a la presa d'aigua a pocs metres de l'embassament.

Inutilització de les restes de la xarxa antiga.

Comptadors nous a tots els habitatges.

La cota del terreny a la caseta receptora d'aigua prop del pantà estava a 109 metres i la cota d'entrada al dipòsit regulador de Figueres era de 87 metres. Era un total de 22 metres de desnivell que permetia el desplaçament natural de l'aigua.

També es va preveure la indemnització als antics tenidors d'aigua de la Societat Aloy, puix l'Ajuntament en la municipalització del servei l'any 1920 havia acceptat la continuïtat d'aquestes plomes a perpetuïtat. Els tenidors que volgueren vendre aquests drets, foren indemnitzats amb quantitats de 10.000 a 20.000 pessetes. Altres tenidors varen mantenir els drets, encara avui vigents.

A primers del 1958 l'empresa Popycsa va iniciar les obres a la presa de Pilans, prop de l'embassament de Boadella, obrint rases al marge del riu i pels camps de conreu i boscos del trajecte fins a Figueres. A Boadella la canonada passa per dessota el riu Muga. Un any després els treballs arribaven a Figueres, iniciant-se per la xarxa general de la pujada del Castell que es va descompondre en dues: una envers la Rambla i l'altra per la ronda Verdguer.

Moment de l'arribada de la primera aigua procedent del pantà a Figueres. Era l'any 1962.

Les obres dins de Figueres van durar uns quatre anys. Hi havia rases per tots els carrers, voreres aixecades, pilots de runa, paviments trencats i un seguit de problemes propis d'una obra de tanta envergadura. Fins i tot es van produir accidents de ciutadans en caure dins alguna rasa, que l'Ajuntament hagué d'indemnitzar.

A primers de l'any 1961 es va notar una manca de personal, a causa del creixement d'obres a la costa on pagaven jornals a millor preu. Per resoldre aquesta deficiència, es va donar treball als gitanos de la colònia figuerenca. Hi hagueren curioses protestes per malalties, deficiències físiques que "els impedièn treballar", però en general foren nombrosos els que s'incorporaren al món laboral. Cas curiós és el del gitano a qui en donar-li un pic i una pala, li digueren: "Apa! Enhorabona, que estrenes la pala" a la qual cosa contestà: "No, es la pala que m'estrena a mi!".

Aquesta experiència de donar feina a la colònia gitana fou seguida amb atenció per algunes associacions, fins i tot per una comissió interministerial francesa.

Els primers contractats foren sis obrers que s'incrementaren amb molts altres adonar-se que disposaven d'un sou fix, una seguretat social i unes atencions que abans no tenien. L'Ajuntament els oferí noves cases i es creà una escola per als gitanos, amb un mestre gitano.

Al llarg de quatre anys la ciutat semblava un esgavell, però finalment, un cop fetes totes les proves de pressió, en el mes de febrer de 1963 es pogué donar aigua del nou subministrament a tots els habitatges. Es produïren alguns trencaments de tubs interiors de cases davant la nova pressió.

Aprofitant aquesta avinentesa l'Ajuntament va disposar la desaparició de les fonts públiques considerant que totes les cases ja tenien la possibilitat de gaudir d'aigua viva. També, desaparegueren els abeuradors de la plaça del Gra, del carrer de la Jonquera i del Firal.

Construcció del nou dipòsit regulador d'aigua situat dalt la pujada al Castell, amb una capacitat de 5.000 metres cúbics.

FONTS ARTÍSTIQUES

Només van mantenir-se les fonts que tenien algun detall arquitectònic o urbanístic. Foren: escalinata d'entrada al Parc Bosc municipal (disseny de l'arquitecte Pelai Martínez), font del monolit dels fundadors del Parc, brollador de la plaça de l'Estació (de l'escultor Frederic Marès), part alta de la Rambla (de l'arquitecte Ricard Giralt), escalinata de pujada al jardí d'Enric Morera (de l'arquitecte Giralt) i places de la Indústria i de Gala-Dalí. Totes elles amb aigua directa del servei municipal.

ANTICS TENIDORS DE LA COMPANYIA ALOY

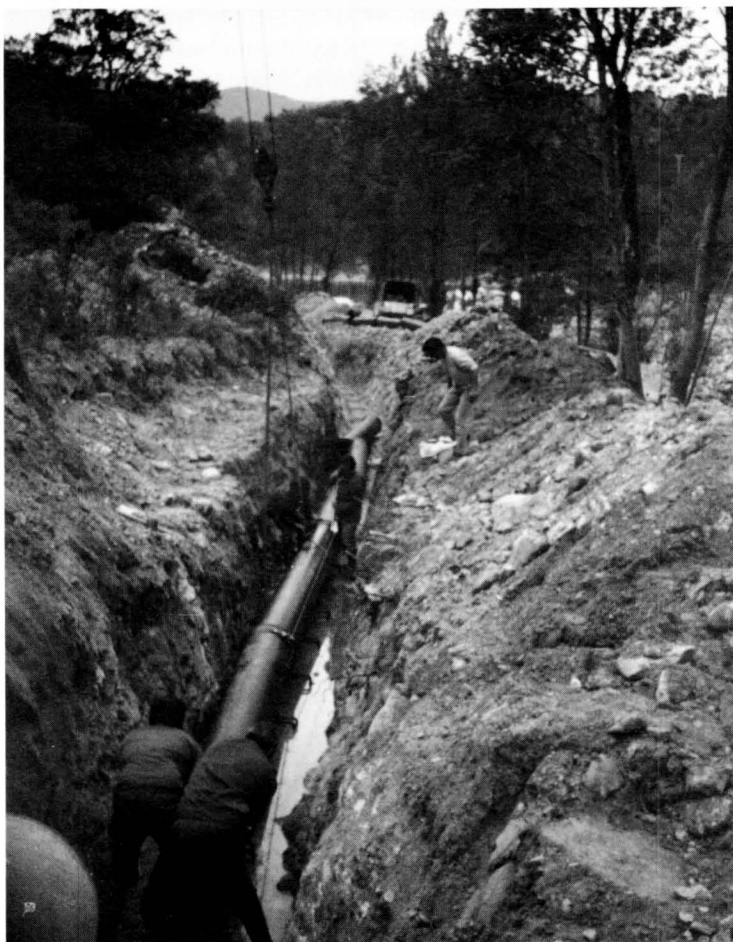
S'ha explicat que en el projecte hi havia una partida econòmica per indemnitzar els titulars d'accions de l'antiga Companyia Aloy, amb els drets reconeguts a l'expedient de municipalització de l'aigua l'any 1920. Alguns tenidors varen renunciar als drets prèvia una compensació econòmica, però altres volgueren continuar gaudint de la gratuïtat de les plomes d'aigua. En el 1989 eren encara 25 els posseïdors d'aquests beneficis. A l'ordenança fiscal es va considerar l'establiment a favor de l'Ajuntament d'un dret d'opció sobre aquestes plomes d'aigua pel cas d'alineació entre vius o per causa de mort, ja fos onerosa i lucrativa. Els afectats presentaren un recurs de reposició que l'Ajuntament acceptà i estimà, mantenint-se els anteriors drets de regulació de les plomes d'aigua.

TAPONAMENTS DE LA MINA D'AVINYONET

Amb motiu dels aiguats dels dies 12 i 20 de setembre de 1971, es va manifestar un greu problema derivat de l'antiga mina d'aigua d'Avinyonet. Encara que ja no portava aigua i s'havia rescindit el contracte amb la Casa Puig-Massanet de Vilafant, la mina seguia existint. Amb els aiguats, es va filtrar una gran quantitat d'aigua de les corregades de Vilafant i de Llers i la mina va fer de conductor de l'aigua plujana fins al dipòsit que encara existia, sense ús, a la Via Emporitana. Un gran cabal d'aigua de pluja es va filtrar, va sortir del dipòsit, va trencar la paret de tanca del solar i va començar a discórrer pels carrers de baixada, empitjorant la ja greu situació. El dia 24 de setembre l'Ajuntament va acordar el tallament de tota conducció d'aigua de la mina i es va notificar a l'Ajuntament de Vilafant la rescissió del contracte d'ús d'aquella mina.

El perill de les filtracions de les aigües plujanes va solucionar-se posteriorment amb el taponament amb diverses tones de pedra i formigó bolcats dins d'alguns pous de ventilació de la dita mina, en un dels turons de Vilafant.

Arranjament de la canonada després de les destrosses de l'any 1987 ocasionades per un desmesurat obriment de la comporta del pantà.

SEGONA CANONADA

Coincidint amb la disponibilitat d'un generós cabal d'aigua molt superior en aquell moment a les necessitats reals del municipi, la ciutat de Figueres va experimentar un esplendorós creixement demogràfic i urbanístic, seguint la conjuntura d'arreu del país que va aprofitar un ressorgiment econòmic derivat en bona part del turisme internacional. Figueres va passar de 17.548 habitants de l'any 1960, als 24.543 en el 1973 i als 31.058 al 1978. Quant al nombre d'habitatges, l'any 1960 es van construir 71 habitatges, en el 1967 foren 515 i s'arribà als 705 en el 1973. A causa del dit creixement s'ocasionà un consum diari de sis milions de litres d'aigua que era la mateixa quantitat que percebia l'estació depuradora, amb la qual cosa el consum coincidia amb la màxima disponibilitat procedent del pantà. El dipòsit no tenia reserves i a les parts altes de la població es tornà a presentar el fantasma de la manca d'aigua. Al llarg d'algunes hores, molts habitatges es trobaren mancats del servei d'aigua. El mateix Ajuntament hagué de suspendre el regatge de jardins i de la Rambla, davant les protestes dels veïns afectats per la restricció⁽³¹⁾.

La visió de creixement motivà que la corporació municipal sol·licités oficialment el 14 de febrer de 1968 la concessió d'uns altres 60 litres d'aigua per segon, amb la instal·lació d'una segona canonada des de l'embassament de Boadella a l'estació depuradora de Figueres, amb la qual cosa també es preveia la possibilitat d'una avaria a la canonada única existent que suspensaria tot el servei. El 17 de febrer del 1969 la Comissaria d'Aigües del Pirineu Oriental atorgava aquesta concessió.

Els plànols i el pressupost del nou projecte foren redactats per la Direcció General d'Obres Hidràuliques i aprovats per l'Ajuntament de Figueres el 17 d'abril de 1975. El seu import era de 99.035.412 pessetes amb una subvenció de l'Estat del 20 per cent i una bestreta del 15 per cent. Aquest projecte comprenia no solament la construcció de la segona canonada, sinó també una estació depuradora d'aigües residuals valorada en 29 milions. Al moment de posar en marxa el projecte es van presentar dificultats econòmiques pel que fa a la subvenció estatal, ja que en aquells moments no disposava de fons per al pagament de la seva part. Llavors es procedí a desglossar el projecte en dues fases, una sobre la canonada i l'altre sobre l'estació depuradora de les aigües residuals. En la sessió del 19 de juny de 1979 l'Ajuntament acordà fer-se càrrec de la primera fase i es deixava a cura del Ministeri d'Obres Públiques la segona per quan les disponibilitats pressupostàries ho permetessin.

La Corporació municipal allegà la conveniència de construir immediatament la segona canonada d'aigua per insuficiència de la conducció inicial de 400 mm., incapacitat de l'estació depuradora d'aigües blanques per a un cabal de més de 60 litres per segon i defectes en algunes seccions a la marxa primària. Aquestes obres van costar 91.216.549 pessetes pagades enterament per l'Ajuntament. Convocada la subhasta fou adjudicada a l'empresa "Construccions Colomina S.A.". L'aigua conduïda per aquesta segona canonada, que estava emplaçada paral·lelament a la primera, va arribar a Figueres el 13 de desembre de 1978. En total es reberen 107 litres d'aigua per segon sumats els cabals d'ambues canonades.

Poc temps després el Govern va ordenar que totes les poblacions importants havien de disposar d'estacions depuradores d'aigües residuals. La nostra ciutat va recordar el compromís contret per Obres Públiques de fer-se càrrec de totes les despeses per aquest concepte. A causa del creixement de la població calgué construir una depuradora de més capacitat i de major cost econòmic, del qual l'Ajuntament no hagué de pagar cap pesseta.

VENDA DE TERRENYS

Tots els terrenys on hi havia antics serveis d'aigua ja no són de propietat municipal.

El solar de la Via Emporitana on hi havia el dipòsit de l'aigua provinent de la mina Aloy, fou permutat a un propietari d'un altre terreny situat a la zona esportiva municipal per tal d'aconseguir la construcció del camp de futbol de dit Complex, l'any 1972.

El terreny de l'avinguda Pirineus on es pensava construir un segon gran dipòsit fou venut en subhasta pública l'any 1966 per 3.625.000 pessetes, després que l'Ajuntament hagués fet un pla de reforma urbanística deixant passar d'una altura edificable de 8,50 metres a 17,50 metres per valorar més la finca, a la vegada que quedava suprimida una plaça pública situada dins una part de la finca.

Solució d'emergència per dotar d'aigua la població. Quatre tubs la canalitzaven des d'un canal de regatge, davant de l'Hotel Ampurdán fins l'estació depuradora.

Finalment en la superfície que ocupaven els dos pous del camp de les Rodes i la caseta d'aigües, s'hi construí una aula escolar per una temporada, edifici que després fou enderrocant. Sobre el terreny resultant s'hi va construir l'edifici de la Llar d'Avis, després de la regularització de la finca; finalment el seu ús fou cedit a l'Institut Nacional de Serveis Socials, després transferit a l'Institut Català d'Assistència i Serveis Socials.

CREACIÓ D'UNA EMPRESA DE SERVEIS

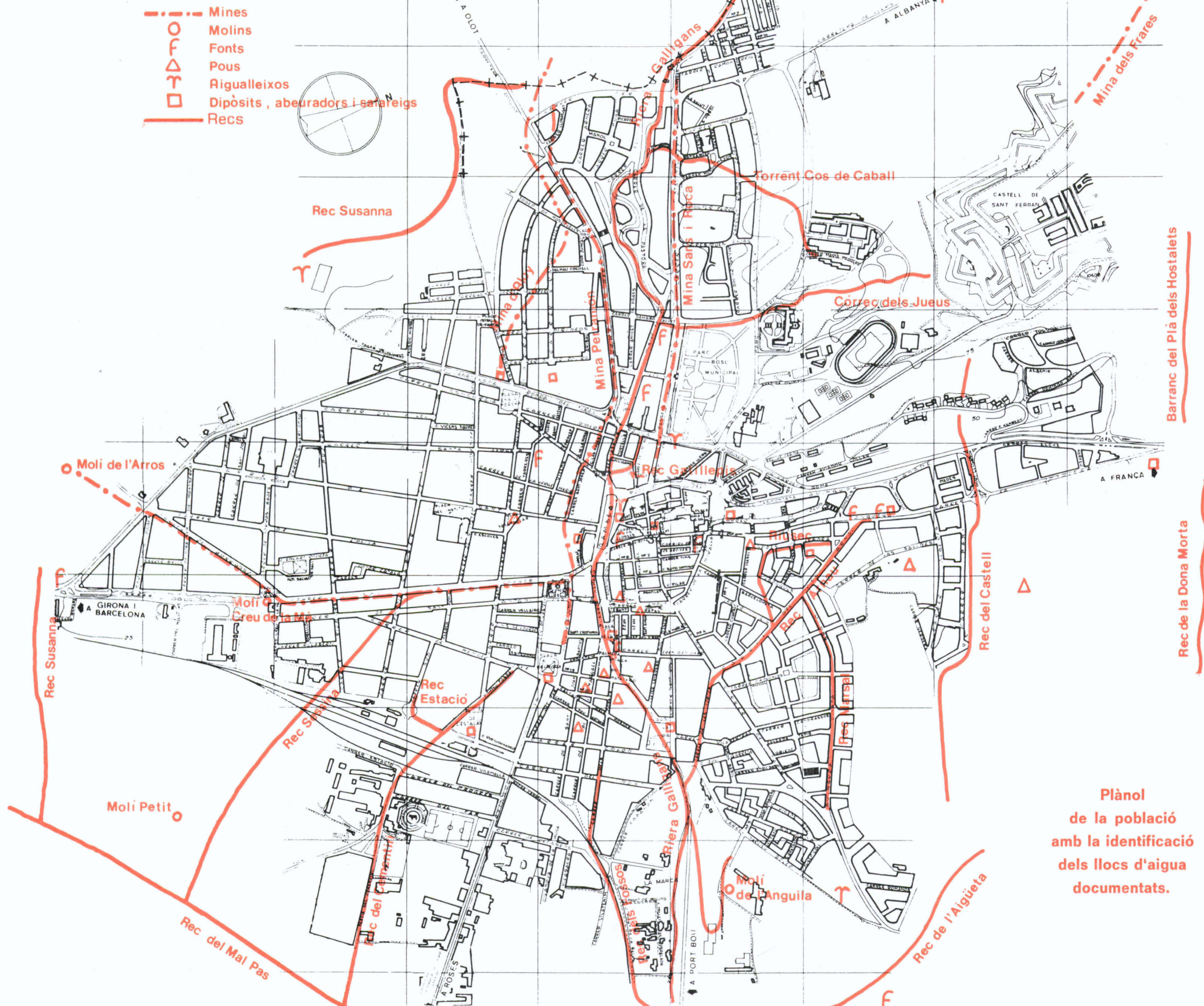
A la sessió del Ple municipal del 22 de febrer de 1986, l'alcalde va proposar una modificació en la gestió econòmica del servei municipal d'aigua. Fins aquests moments "els serveis es gestionen de forma directa, ja sigui sense òrgan especial, ja sigui mitjançant organismes autònoms locals o bé en forma indirecta mitjançant concessió. És opinió generalitzada el considerar com la forma més adequada de gestió dels serveis de contingut econòmic la d'empresa privada que pot adoptar la forma de responsabilitat limitada o de societat anònima"⁽²⁰⁾. Per això va proposar la creació d'una

empresa privada que, sota la forma de societat anònima, gestionés els serveis de competència municipal de contingut econòmic que li confiessin, per aconseguir una millora de gestió, una descongestió de la gestió municipal, un establiment clar de costos i un major rigor de control. La nova societat s'anomenà FISERSA (FIGUERES DE SERVEIS S.A.). En la sessió del 17 de març següent es conferia a la societat l'ús de totes les instal·lacions i dependències adscrites al servei municipal d'Abastament d'Aigua, fent-se constar que la cessió no significava de cap manera la cessió de la titularitat del servei i molt menys de la propietat de les instal·lacions. FISERSA estava composta per diversos consellers presidits per l'alcalde. Hi figuren una Junta General amb tots els membres de la corporació municipal i un Consell d'Administració, igualment presidit per l'alcalde, amb dos consellers, quatre tècnics municipals, dos ciutadans elegits per la corporació municipal i un gerent. Les seves oficines es van instal·lar provisionalment al carrer de Peralada i posteriorment al carrer de Sant Pau. FISERSA està obligada a reintegrar trimestralment a l'Ajuntament els imports pagats per conceptes de l'amortització, interessos i comissions meritats per crèdits subscrits per la corporació municipal i destinats en el seu moment a millores d'aquest servei d'aigua. En aquesta data els crèdits subscrits per l'Ajuntament eren dos, el Banc de Crèdit local, per 16.356.718 i 40.681.771 pessetes, amb venciments els anys 1992 i 1996. A més, FISERSA assumia el pagament del cànon de captació d'aigua del pantà de Boadella.

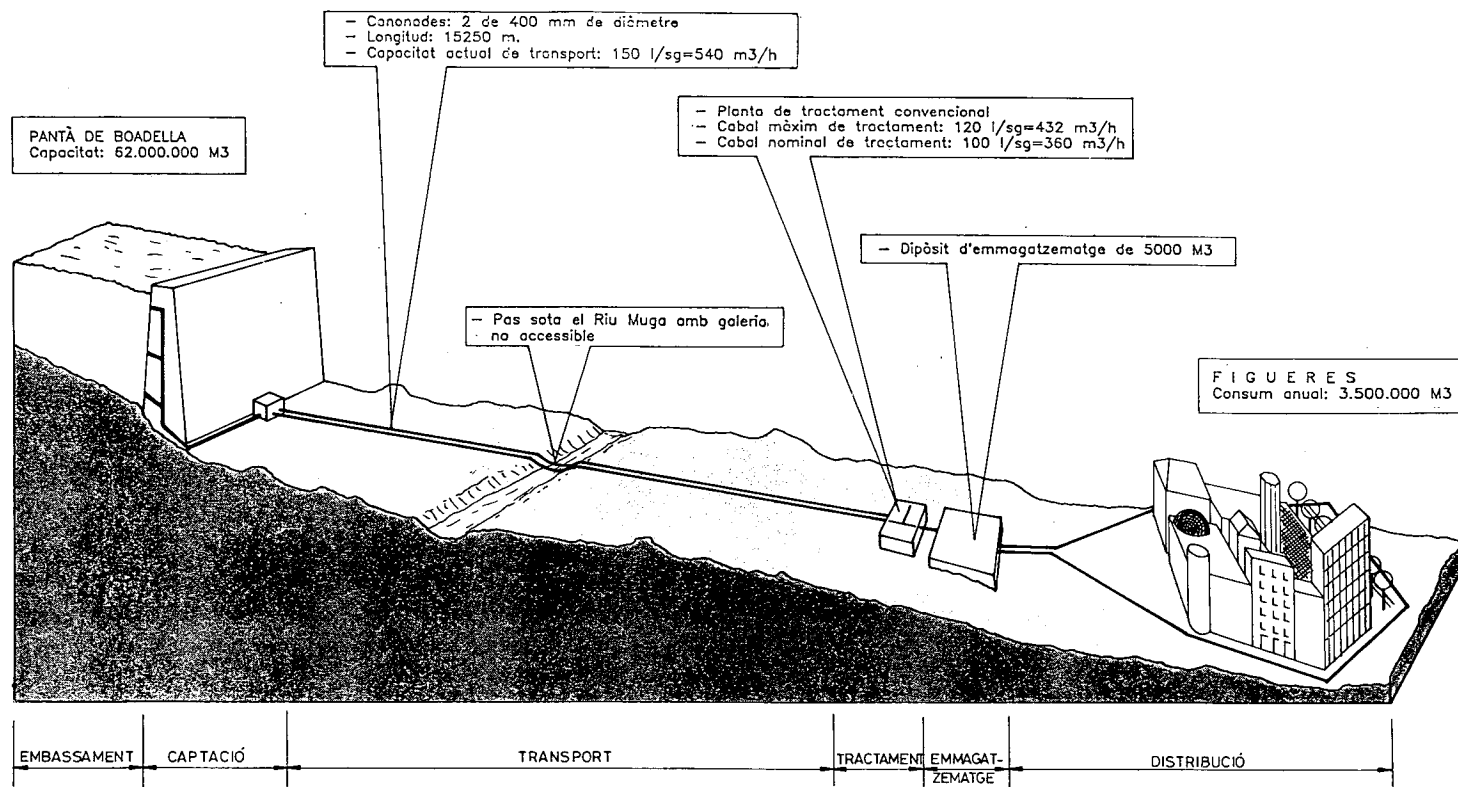
Anualment FISERSA presenta a l'aprovació de l'Ajuntament una memòria d'activitats, el balanç de situació i el compte d'explotació. Aquesta empresa ha assumit també, per acords municipals, els serveis d'enllumenat públic, neteja d'edificis municipals, ajuts a la circulació, estacionaments regulats, aparcaments tancats, estació d'autobusos i la unitat mòbil d'arrossegament (grua). En el balanç econòmic del 31 de desembre de 1990, a Figueres hi havia 15.002 abonats al subministrament d'aigua amb una mitjana de consum de 9.858 metres cúbics pel dia, equivalent a 300 litres d'aigua per persona i dia.

El procés de tractament, emmagatzemament i distribució és el següent: l'aigua transportada per les canonades des de Boadella arriba amb caràcter no potable i per això passa per una sèrie de processos que s'enceten quan l'aigua que entra a la planta potabilitzadora es col·loca en uns dipòsits anomenats decantadors en els quals s'introdueixen unes substàncies anomenades floculants que provoquen la concentració de les impureses, facilitant que aquestes es dipositin al fons del decantador i formin les capes de fang. També es fa una primera cloració a fi d'eliminar l'amoníac. Seguidament l'aigua continua el seu procés cap a altres filtres, en travessar unes sorres especials. Després es fa una altra cloració. Tot aquest tractament és controlat en un laboratori d'anàlisi.

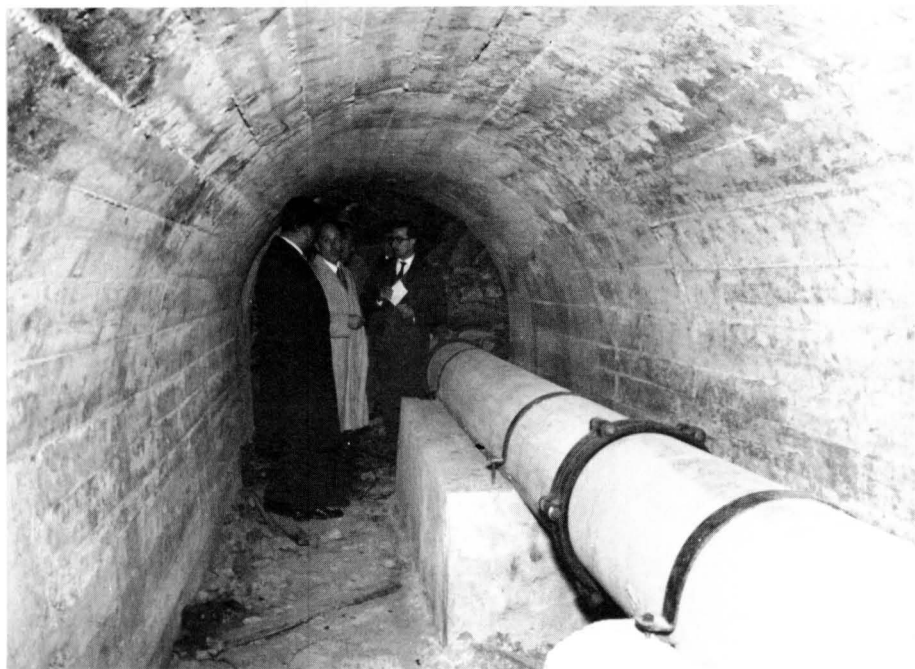
L'aigua una vegada tractada passa al dipòsit que permet d'assegurar un règim continu d'aigua. Els dipòsits connecten a la xarxa de distribució que amb una longitud de 69 kilòmetres abasta tota la població.

PERFIL DE CAPTACIÓ, TRANSPORT, TRACTAMENT I DISTRIBUCIÓ DE L'AIGUA DE FIGUERES

Perfil de captació, transport, tractament i distribució de l'aigua de Figueres.

La canonada de conducció d'aigua passa per dessota del riu Muga, prop de Boadella i pel damunt prop Pont de Molins. Actualment són dues les tuberies existents. L'enginyer d'Obres Públiques explica a l'alcalde i a la premsa detalls d'aquesta canonada.

QUATRE DIES SENSE AIGUA

Els dies 6 i 7 de desembre de 1987 va ploure en gran mesura sobre Figueres i la part muntanyenca de la comarca. Es recolliren 75 litres d'aigua per metre quadrat. El pantà de Boadella es trobava força ple quan s'incrementà fins a 800 metres cúbics per segon que li subministraven les pluges a través dels rius Muga i Arnera. Davant aquella allau d'aigua el pantà arribà al seu límit de capacitat i els responsables directius optaren per obrir tres de les comportes per evacuar aigua en una proporció de 600 metres cúbics per segon. El cabal de riu Muga avall es va incrementar sobtadament i es provocaren inundacions de camps, carreteres i carrers a les poblacions de Pont de Molins, Cabanes, Peralada i Vilabertran. Entre les destruccions ocasionades va produir-se l'arrabassament i la destrossa d'una bona part de les dues canonades de portada d'aigua a Figueres des de l'embassament. Van quedar esqueixalats els marginals de terra i la base de formigó que sostenien els tubs i es va interrompre el subministrament d'aigua a la població de Figueres. Les reserves del dipòsit general només eren de 24 hores i la situació inèdita, es tornà preocupant. A les poques hores els habitatges, bars, hotels, comerços, indústries, etc. es van trobar sense ni una gota d'aigua a les aixetes. S'esgotaren les ampolles d'aigua mineral de moltes botigues. Els propietaris de cases que encara mantenien pous particulars tornaren a emprar-los. Durant quatre dies la població es va trobar sense aigua en un estat preocupant.

Camions cisternes de l'Exèrcit de Terra van subministrar aigua pels barris de la població, on es formaren cues de gent amb galledes i recipients de tot tipus. L'Ajuntament, la Policia local, FISERSA, els Mossos d'Esquadra, el personal dels Exèrcits de Terra i de l'Aire, així com diversos industrials, van col·laborar a minorar la greu problemàtica de la "lleï seca" que havia imposat l'assolament de les canonades trencades.

Els serveis tècnics de l'Ajuntament van estudiar una ràpida possibilitat de connectar la xarxa municipal amb les canonades dels regants que distribueixen les aigües per les terres de conreu de la comarca, les quals, en iniciar-se en un altre lloc a l'assut de Pont de Molins, força lluny del pantà, no havien sofert desperfectes. Les brigades municipals d'obres i diversos industrials van treballar nit i dia, sense descans. Una derivació dels canals de regatge es va conduir al canal que creua per dessota de Figueres⁽¹⁹⁾ en el qual es va instal·lar una bomba impulsadora, moguda per un potentíssim motor de gas-oil que va elevar uns 50 metres l'aigua fins a l'estació depuradora de la carretera del Castell, amb un tub provisional d'uns 800 metres de llargària. Això va facilitar aigua al dipòsit i consegüentment el repartiment a la xarxa general amb la normalització de l'abastament a tots els habitatges.

També varen començar immediatament els treballs de reparació de les dues canonades de transport trencades, les despeses de les quals foren ateses per l'administració autonòmica.

AMPLIACIÓ A L'ANTIC MUNICIPI DE VILATENIM

L'any 1990 es va procedir a l'ampliació del servei amb la portada d'aigua potable a l'antic municipi de Vilatenim, amb la instal·lació d'una xarxa mallada d'aigua, mitjançant 1.189 metres de canonada de fibrociment de 100 mm de diàmetre i 2.723 metres de 150 mm i 8 boques de rec, amb un pressupost de 44 milions de pessetes.

Amb aquesta execució i altres obres menors el subministrament d'aigua abasta la totalitat de la zona urbana de Figueres.

Font Llumiosa a la plaça del Dr. Ernest Vila. Fou inaugurada el 24 de desembre de 1965 i representà el final de la penúria de subministrament d'aigua a Figueres. És una obra de l'enginyer Buigas.

NOTES

- (1) Baltasar Torres. "Notícies històriques de Figueres". Any 1883. Centre Artístic Industrial.
- (2) Eduard Rodeja. Llibres: "Figueres. Notas históricas" i "Llibre de Figueres". Publicat per l'Institut d'Estudis Empordanesos i per l'editorial Selecta 1962.
- (3) Rafael Torrent Orri. Annals Institut d'Estudis Empordanesos 1966-67.
- (4) Moltes dades sobre les antigues deus i brolladors de Figueres foren explicades a l'autor per l'aparellador municipal de l'Ajuntament de Figueres Jaume Viñas i Forch, el qual havia treballat amb l'anterior zelador municipal del mateix Ajuntament, Antoni Papell. Ambdós coneixien detalladament l'existència d'aquests antics serveis.
- (5) Joan Papell i Llenas. "Itinerarios para viajes y excursiones del Alto Ampurdán". Any 1891. Joan Papell era Director de camins veïnals i canals de rec, mestre d'obres i perit agrònom.
- (6) Llibre dels privilegis de Figueres. Arxiu Municipal Ajuntament de Figueres.
- (7) Francisco de Zamora. "Diario de la viages hechos a Cataluña" 1789.
- (8) Llibre d'actes de la Societat Aloy i Cia. Arxiu municipal de Figueres.
- (9) Expedient d'aigües de Figueres. Arxiu Municipal de Figueres.
- (10) L'Ajuntament de Figueres va reconèixer la importància que va tenir el rei Pere III de Catalunya (IV d'Aragó) per la vila de Figueres i l'any 1859 posà el seu nom a un carrer, si bé la proposta parla de "Don Pedro III". En aquells anys la política municipal estava dirigida pels federals.
- (11) L'actual Hotel Duran, havia estat nomenat Fonda Ca la Teta, que va succeir a l'antiga casa de posades de Marià Vilallonga.
- (12) La família Aloy figura des de molt antic a la vila de Figueres. El 4 d'octubre de 1792 figura l'atorgació del títol de Cavaller a favor de Romuald d'Aloy. Altres descendents eren Ciutadans honrats, és a dir Rendistes. Al carrer de la Jonquera existia un gran dipòsit dit "Viver de l'Aloy" per al regatge d'horts d'aquell sector.
- (13) També la família Traber és molt antiga. El 1487 apareix un Joan Traber d'Usall, amb el títol de Cavaller militar. L'últim Traber esmentat a Figueres és Enric de Traver de Puig que l'any 1928 va legar a la Parròquia de Sant Pere de Figueres les cases números 8 i 10 del carrer de Sant Pere, per destinar-les a Rectoria.
- (14) Encara l'any 1989 l'Ajuntament va estimar un recurs presentat per 25 contribuents contra un acord municipal en el qual es modificaven les ordenances fiscal sobre el servei d'aigua potable i la regulació de les plomes d'aigua.
- (15) Luis López Rodríguez-Murray era fill del pastor evangèlic de Figueres. Pertanyia al Centre Federalista Empordanès, després Partit Republicà Federal. Tenia un despatx de radiologia al carrer Nou i va dirigir els setmanaris "El Heraldo" i "Libertad".
- (16) Aquesta caseta d'aigües es va fer servir per aula escolar durant uns mesos de l'any 1968.
- (17) Mossèn Lluís Macià era el propietari i director del setmanari catòlic "La Veu de l'Empordà". Fou detingut a la Parròquia de Sant Pere el dia 21 de juliol de 1936 i assassinat el 7 d'agost del mateix any al Castell de Figueres.
- (18) El Préstec fou redactat per una Comissió tècnica extra-Consistorial i aprovat per l'Ajuntament amb la finalitat de realitzar diverses millores a la ciutat de Figueres. Hi constaven la municipalització de les aigües, construcció de la xarxa sanitària, pavimentació de carrers, cobriment de la ribera, construcció de dues escales públiques, construcció de cases econòmiques per obrers i horts populars, construcció del Parc Bosc municipal i reforma de la Casa Ajuntament. Importava 1.000.000 de pessetes. La proposta s'inicià l'any 1916 i s'aprovà el 10 de gener de 1919 per 10 vots contra 6.
El Ponent de l'expedient del crèdit fou l'advocat i escriptor Pere Corominas que féu el treball per a informar els comitès administratiu i directiu de la Caixa del Crèdit Comunal.
- (19) El canal subterrani que creua la població de Figueres en forma de túnel fou construït entre el 1965 i el 1967 amb la finalitat de promoure el regatge de la zona del marge dret del riu Muga. Té una llargada de tres quilòmetres. S'inicià al final de la ronda del Cardenal Gomà i torna a aparèixer prop de la urbanització de l'Olivar Gran. Les dues galeries es van perforar en sentit contrari i es van trobar sota les cases números 7 i 9 del carrer de Damàs Calvet.
- (20) Actes municipals.
- (21) De 1939 a 1954 es portaven gastades més de 350.000 pessetes (equivalia aproximadament al deu per cent del pressupost municipal d'un any) en proves i treballs de sondeigs, tots ells infructuosos.
- (22) El Pantà de Boadella es troba en el terme municipal de Darnius. Porta el nom de la població de Boadella perquè en el primer projecte es va situar en aquest terme municipal, però raons tècniques posteriors motivaren la seva construcció al terme municipal de Darnius. Les obres es replantajaren el juliol del 1956.

- (23) Cada ploma d'aigua, mesura barcelonina, era de 2.000 litres.
- (24) Un altre historiador, Antoni Egea (Annals Institut d'Estudis Empordanesos, any 1987) explica que la creu fou construïda l'any 1429, pel pedrer de Girona Ramon Boet.
- (25) Dada existent en un cens de l'Arxiu de l'Hospital de Figueres.
- (26) Mateixa obra del número 24. Es diu "camí d'Avinyonet o Terra Roja, abans Font del Raig".
- (27) Arxiu de l'Hospital. Llibre de censos.
- (28) Informe del Dr. en Ciències Bartolomé Darder i de l'enginyer Josep Mirabet l'any 1943.
- (29) Aquesta mina era de terra argilosa i poc alta per la qual cosa en alguns llocs calia transitar ajupits. S'entrava a la mina per un passadís des de l'interior de la Casa Massanet. Hi havia diversos pous que havien servit per treure les terres quan es féu la mina.
- (30) La font del Soc està emplaçada en el mas Heres, del terme de Vilabertran, tocant al de Figueres, a la zona de l'Aigueta. Hi havia ufanosos plàtans i era un lloc d'excursió per als figuerencs.
- (31) També es va demanar a l'empresa Inmibar S.A. el subministrament independent d'aigua al barri de la Marca de l'Ham, al terme municipal de Vilatenim, que l'any 1969 havia obtingut de l'Ajuntament de Figueres permís per l'abastament del barri amb la condició de no comprometre el normal servei de Figueres. El 1973 es va suprimir la connexió a la xarxa de Figueres en aconseguir un subministrament propi.
- (32) Eduard Rodeja. "Figueres, Notas históricas". Pàg. 129. Volum 1387-1753.
- (33) Aquesta casa era propietat de Francesc Fabra, abans de Joan Azemar i anteriorment de Magi Bassols. L'immoble, juntament amb l'antic edifici de la presó va convertir-se en el solar sobre el qual s'hi va bastir la Biblioteca Popular.
- (34) Ignasi Conill era un hisendat figuerenc, de professió militar.
- (35) Documentació existent a l'Arxiu municipal de Figueres.
- (36) Ajuntament de Figueres. "Amillaramiento de la riqueza rústica y pecuaria. Año 1946".
- (37) Antonio Egea. "Aproximació a la Figueres i els figuerencs del segle XVI". Annals Institut d'Estudis Empordanesos 1990.
- (38) FISERSA és una entitat que també gestiona altres serveis públics de Figueres, com el clavegueram, tractament d'aigües residuals, enllumenat públic, aparcaments públics, etc.
- (39) Fernando de Elias estava casat amb M. Roser de Aloy, filla del promotor de l'empresa.
- (40) Cadastre rústic de l'Ajuntament de Figueres.